

Anger Malacam venerat die, cum Franciscus, ex itinere neophytos Comorinenses reuifurus, vnà cum eodem illo Georgio Aluaro Goam præmisit, in Goënsi Collegio Christianis mysterijs institutisq; accuratiùs excolendum. Cæterùm ipse Malacæ ciuitati efflagitanti, vt duos è Societate Malacam mitteret, qui suo loco eadem pietatis munia exequerentur, negare non potuit. Extemploque Sacerdoti cuidam indigenæ mandauit, vt sui muneris vicarius neophytos tantisper antemeridianis erudiret horis.

CAPVT XIII.

Tempestate perfunctus, Comorinensibus socijs præcepta tradit.

INDE nauim conscensurus, nauicularium exorauit, vt pueros quosdā (eos è Moluco abduxerat in Goënsi Collegio instruendos) deueheret in Indiam. Quos *Diuinatio præfagientis animi.* illi committens, repentino diuini Spiritus afflatu ter denunciauit, malè se metuere, ne magnum in itinere ea nauis acciperet incommodum. Nec vana denuntiatio cecidit. Insulam Ceilanum nauis præteriens, hæsit in syrtibus: iamque spes salutis nulla erat, cùm repentè, B. Mariæ ope simul ab omnibus implorata, diuina
beni-

Magnitudo animi in tempestatis periculo.

Solatia in periculis.

benignitate periculo eripitur, & Cocinū appellit incolumis. Haud secūdiore cursu, sed meliore conditione, navis vsa, quæ Xauerium vehebat. Per triduum teterrima tempestate vexata est, vt vectores, iactura iam facta, mortem in horas ac momenta singula exspectarent. At Franciscus intrepidus ad ea, quæ cæteros terrent, sedato animo cælestes omnes ordine deprecari, cælestiumque Regem ac Reginam impensè inuocare institit. His ille deprecatoribus præfidiisque septus (vt ipse postea indicauit) longè maiore lætitia affectus est in ipsa tempestate, quàm deinde tanto defunctus periculo. Quippe in summa illa omnium trepidatione, vitæque discrimine, tantum diuinæ hausit dulcedinis, vt eodem tempore cæteri præ mœrore, ipse præ gaudio, ingentem vim lacrymarum profunderent. Itaque Deum vehementer orabat, vt eum, si ex illa eximeret tempestate, in alias consimiles, aut etiam grauiores, conuiceret; dummodo suis periculis aliquam diuinæ gloriæ nauaret operam. Crederes Xauerij patientiam cum diuina liberalitate certare; illo in Dei gratiam acerbissima expetente: Deo contrà iucundissima subministrante. Indiam vt attigit, Comorinensium Christianorum vicos, qui velut

velut primi suæ industriæ foetus in pri-
 mis ei cordi erant, obire strenuè cœpit.
 Ibi sociorum aliquanto plus reperit,
 quàm discedens reliquerat. Quocirca
 Goam properans, illorum fidei ac pru-
 dentia multa permisit: pro usu autem
 quem eius gētis habebat, saluberrima il-
 lis præcepta tradidit. Quorum hæc erat *Præcepta*
 summa, ut recens natos infantes ostiatim *Socijs Co-*
 conquistos baptismo expiarent, ne for- *morinen-*
 tē eius ætatulæ salus parētum aut Sacer- *sibus da-*
 dotum socordiā periclitaretur. Vti pueros *ta.*
 gregatim Christianis mysterijs ac præce-
 ptis quā diligentissimè imbuerent, quòd
 teneræ ætatis institutio vel plurimū mo-
 menti ad honestam beatamque faceret
 vitam. Iuberent præterea, Dominicis ac
 festis diebus omnes (præmonitis magi-
 stratibus, ut pietatis cultusque in Deum
 exemplum cæteris proderent) ad sacram
 ædem orandi diuinique verbi audiendi
 causa conuenire: atq; inibi publica vitia
 publicè increpantes, ab ijs auditores de-
 terrerent, propositis & huius & æternæ
 vitæ supplicijs pœnisq;. Cognoscerēt in-
 super qui inter se similitudines atq; inimici-
 tias gererent: ac viros Dominicis, mulie-
 res Sabbati diebus in templum conuo-
 catos reducerent in gratiam: si quis casus
 difficilior incidisset, ad Lusitanorum re-

ferrent Ducem. Stipem verò ad pauperum subsidium à viris feminisque collatam ita diuiderent egentibus, nihil ut omnino eius apud se residere paterentur. Ægros subinde viserent, & Euangelio super eos recitato, eorundem animos ritè curarent; morientibus adessent, mortuos sepelirent. Viris autem feminisque separatim edicerent, ut suorum quisque ægrotantium numerum deferrent ad se: & simul hoc eis denuntiarent, quorum nomina delata non forent, eos Christiana sepultura carituros. Cum Lusitanis hominibus nullos, nisi de pijs rebus diuinisque, sermones haberent; ne inania colloquia (ut plerunq; fit) Sacerdotaliū munerum occuparent locum. Lusitanorum Ducem amicè tractarent comiterque: & cum eo quauis interposita offensione, pacem & amicitiam retinerent. Idem, quoad eius fieri posset, etiam cum cæteris quoque seruarent Lusitanis: eosque omni ratione ad Confessionis & Eucharistiæ frequentationem perducerent. Indigenis Sacerdotibus enixè pijs in rebus fauerent: eosdemque ad frequenter peccata expianda, & rem diuinam faciendam, fama repellicerent. Cauent ne quidquam cuiusmodi parquam, quod illorum existimationem lædere videretur, narrarent, scriberentque,

præterquam ei qui remedium (si quando res posceret) afferre posset. Vt videlicet Sacerdotum vitia is sciret vnus , qui posset etiam curare. Neu de neophytis apud Lusitanos , neu de Lusitanis apud neophytos detraherent ; sed vtrosque collaudarent apud alteros ; vt vtriq; mutæ imitationis studio tenerentur. Nulquam cuiusuis Dynastæ aut Regis accessitu , nisi potestate facta ab eo Patre , qui illi præesset oræ , discederent ; sed obedientiæ memores , rem integram ad eundem relicerent. Præcipuè verò efficerent , quoad eius fieri posset , vt diligerentur ab omnibus : nulla quippe re magis animos hominum flecti in omnes partes , quàm amore. Quocirca homines traherent in funiculis Adæ ; nullamq; omnino (nisi cōsulto Comorinēsis orę Præposito) cuiquam infligerent pœnā. Quibus ex præceptis Xauerij , non solùm quales socios esse vellet , sed qualis esset ipse , intelligi licet ; quippe cū optimus magister ex suis factis præcepta depromeret.

*Alij apud
alios col-
laudandi.*

*Amore
homines
regendi.*

CAPVT XIV.

Goam reuersus , res Indicas componit.

HISCE præceptis datis , Antonium Criminalem Parmensem , eum qui

*Francisci
litteræ ad
Regem Lu
sitania.*

deinde primus è Societate IESU deportavit Martyrium ex India, Comorinensi oræ præficit. ipse in exitu Februarij mensis, anno post Christum natum M. D. XLVIII. venit Cocinū. Ibi otium nactus, missis in Lusitaniam ac Romam litteris, quàm maximum Sociorum numerum, atque ipsum Simonem Conimbricensis Seminarij curatorem, ad culturam inuitavit Orientis. Regem quoque Lusitanix commonefecit, vt sui officij memor, Indicis Lusitanorum præsidij concionatores idoneos curaret, ex quibuscunq; religiosorum hominum familijs. Præfectis quoque & procuratoribus suis in India seuerè ediceret, vt omni ope propagationem iuuarèt religionis: & scilicet neophytos tegerent, fouerentque. Non aliam vtq; potiore esse Christianæ fidei proferendæ viam. Simul ab eo petijt, vt, popularium suorum vicem miseratus, Lusitanorum indigenarumq; pupillis instituendis domicilia certis locis vectigaliaque attribueret. Inde Cocino cum soluisset, Cranganorum venit: oppidum id est Lusitanorum à Cocino milia passuum circiter xv. Cranganoro deinde profectus, Goam Martio mense iam inito peruēnit. Erant tum in Goano Collegio è Societate complures: P. Paulus,

alu-

alumnorum custos; Franciscus Peres, eo-
 rundem magister; P. Nicolaus Lancel- *P. Nicolaus*
 lottus, Rector Sociorum, partim recen- *Lancelot-*
 tium à Lusitania, partim adscitorum in *tus Colle-*
 India. Quorum pleriq; Xauerium, famâ *gij Goani*
 duntaxat cognitum, de facie iam nosse *Rector.*
 diu cupiebant. Franciscus igitur peregrè
 rediens, tum à veteribus, tum à nouis so-
 cijs incredibili amore & gaudio tanquã
 communis Pater exceptus, opportunam
 Cosmo Turriano lucem ac salutem attu- *Cosmus*
 lit. Is in Insula Amboino (vt suprà osten- *Turrianus*
 dimus) egregiam Francisci sanctimoniã *ab anxie-*
 admiratus, eiusdem expetierat Societa- *tate ani-*
 tem. Inde Goam profectus, in Collegiũ *mi vindi-*
 receperat se, vt, Dei voluntate per exerci- *catur.*
 tiorum spiritualium meditationes explo-
 rata, de suã vitã ratione tandem statue-
 ret. Sub finem eiusmodi commentatio-
 num, cum grauissimis curis incerto flu-
 ctuaret animo; repente Francisci quasi
 felicitis sideris aspectu tranquillitatem
 mentis consecutus, semet Societati haud
 cunctanter addixit. Iam alumnorum Se-
 minarij satis extabat fructus. Nam præ- *Goani Se-*
 ter interpretes ac Sacerdotes, qui inde e- *minarij*
 uocati, adhuc in ora Comorinensi haud *fructus.*
 segniter versabantur, plures alumni iam
 adulti in suburbanos vicos emissi, mul-
 tos subinde Ethnicos Goam adducebãt,

*Proregem
recōciliat
Societati.*

*Pomeri-
diana me-
ditatio.*

*Diuina
meditans
abstrahi-
tur à sen-
sibus.*

Christianis sacris initiandos. Quibus re-
bus lætus Xauerus, operæ pretium du-
xit intentiore cura erudire alumnos tan-
to vsui futuros. Inter hæc Ioannem Ca-
strum Proregem Indiæ, maleuolorū ser-
monibus alienigenatum, minùs fauere
Societati sentiens, primo quoque tem-
pore eum conuenire ac placare decreuit.
Sed haud parua dictu res interuenit, quæ
accensum eius in meditando studium of-
tendit. Andreas quidam Indus Goani
Collegij alumnus erat, idemque Franci-
sci comes. Huic ille à prandio de more
operam cælestium rerum meditationi
daturus præceperat, vt simul atque altera
post meridiem hora audita foret, ipsum
commonefaceret sedulò. Quippe sibi
conueniendum esse Proregem super re
magni momenti. Paruit Andreas, ac præ-
stituto tempore ad Franciscum in cubi-
culum adit. Reperit hominem sedentem
ardenti vultu, apertis oculis, alienatisque
à corpore sensibus: oculorum auriumque
vsu amisisse eum crederes. Igitur In-
dus sæpius voce nequicquam compella-
tum, cum non vehementius excreando,
non obstrependo pedibus, nō fores qua-
tiendo eum excitare potuisset, tactu ex-
citauit. Hæc inter, quarta iam à meridie
hora data erat. Itaque eius quoque rei
admo-

admonitus Xauerus, confestim ire ad Prætorium pergit. Cæterum idem ille animi sensus atque ardor alienatam à suscepto itinere mentem agebat. Quo-
 circa errabundus per vibem reliquum diei meditando consumpsit. Iamque nox appetebat, cum Pater comitis admonitu ad se redijt, ac semet aberrare aliquando sensit. Proinde ad comitem versus: Alio die, inquit, cum Prorege agemus; hunc enim diem sibi Deus vindicauit. Postero igitur die Proregem adit, placatque.

*Per vibem
 errat alienatis è suscepto itinere sensibus.*

CAPVT XV.

Duos Lusitanos à perdita vita ad honestam vitam reuocat.

SVBINDE comperto veterem amicum in ancillarum amores effusum insanire, cum de industria sub meridiem conuenit: pransuroque superueniens, vitro se offert hospitem conuiuiamque. Videbat ille Xauerium haud sanè tempestiuum conuiuiam fore. Sed abnuere non ausus, comiter excepit eum, simulatis obsequijs, compositoq; ad hilaritatem vultu, motum animi tegens. Apparato prandio pariter accumbunt. Formosæ ancillæ, eadēq; hospitis pellices, ministrāt. Cœperat

*Tempesti-
na delicto
rum dissi-
mulatio
plus va-
let, quàm
reprehen-
sio.*

dominum verecundia, quòd nemo præ-
terea domi seruus esset: & tanta ancilla-
rum copia ipsum insignis intemperantiæ
suspectum facere poterat. Ergo cum Xa-
uerius dissimulans super mensam de ea
re verbum nullum fecisset; sub pran-
dium obiurgationē extimescere hospes
velut in manifesto flagitio deprehensus.
Cæterum Franciscus gratijs actis, & illi
ancillisque bene precatus, discedit. Plus
dissimulatio ad corrigendum amicū va-
luit, quàm obiurgatio valuisset. Hospes
metu liberatus, cum tantum adeoq; ma-
nifestum probum ac dedecus tacitū tu-
lisset; de cætero fidentiùs Franciscū ad-
ire, sua sponte domum inuitare, & addu-
cere conuiuā cœpit. Et ille benignè eum
accipiens, ac blandè salutans, identidem
sciscitabatur, quī tandem valerent illæ e-
ius sorores germanæ. Nec quicquam vl-
trà adiciebat, aculeum in illius animo
reliquisse contentus. Nec frustra id fuit.
Paucis intermissis diebus, venit hospes
ad ædem S. Pauli, euocat Xauerium. Pro-
tinus ad eius pedes prouolutus. En, Pa-
ter, adsum, inquit, imperata facturum. E-
nimvero tuum illud silentium tantis cla-
moribus meam perculit mentem, vt dies
noctesque agitata non queat vllò modo
consistere. Proinde gratissimū mihi erit,
si de

*Xauerij
silentium
clamat.*

ſi de meis rebus ex Dei gloria, animique
mei ſalute, ſtatueris. Ergo Franciſci ſuaſu
de peccatis ritè cōfeſſis, pellices enuptas
ablegat, initque rationem vitæ honeſtæ
piæq; codē Xauerio magiſtro. Nec verò
is amicis modò ac familiaribus, ſed etiam
alienis, quorum ſalus depoſita, ac de-
ſperata videretur, omni ope ſubueniebat.
Luſitanus miles claſſarius erat penè ad
extremum perditus, qui, fatiſcente ſpe ſa-
lutis, iam duodeuigeſimum annum ſacra
abſtinebat confeſſione: iamque nauim
conſcenderat, cum claſſe ad fretum Me-
canum iturus; cùm Franciſcus de illo
fortè cognouit. Igitur eius ſalutis auidus,
eadem naui impigrè conſcenſa, ſocium
ſe illi nauigationis adiungit. Inde comi-
ter appellando, aſſidendo ludenti, omni-
bus obſequijs demerendo, hominem ad-
eò ſibi deuincit, vt iam vltro ab eo expe-
tatur, colaturq;. Vbi maturum viſum eſt
exſequi, quod animo deſtinarat, adori-
tur incautum. Et ſermone de militiæ pe-
riculis illato, amicè eum percontari cœ-
pit, vt paratus eſſet ad mortem, quā mor-
talitas quidem effugere non poſſet, mi-
litia etiam accerſeret? Quampridem de-
lictorum confeſſione animum expiaſſet,
ſclerumque vindicem placatſet Deum?
Ad hæc ille ingemiſcens: Plurimos iam
M 5 annos

*Zelus a-
nimarū.*

*Facinoro-
ſum mili-
tem omni-
bus obſe-
quijs de-
meretur,
vt ad con-
feſſionem
inducat.*

annos in flagitiorum cœno hædere se ait, sacræ confessionis exortem. Magis id adeò aliena culpa, quàm sua. Quippe ante classis profectioem sibi certū fuisse, conscientiam tot flagitijs ac sceleribus exonerare; sed peccata confessio absolutionem à Vicario negatā: nec iam spem ullam salutis ostendi. Tum Franciscus, depositorum medicus animorum vnicus, mirari se dicit tantam illius Vicarij seueritatem, si quidem ipse ritè confessus esset. Inde bono illum animo esse iubet, faciles se aures daturum pollicens. Ac monito vt peccata omnia ab vltima pueritia, quoad eius consequi posset, in memoriam reuocaret, facile commodumque præscribit modum. Quod ille, ad spem salutis erectus, per multos dies fecit libenter seduloque. Iamque satis erat paratus, cum classē ad subsistendum obuiæ vr̄bis opportunitas inuitauit. Multis ergo in terram egressis, Franciscus quoque cum milite descendit. Ibi remo-

Pœnitenti to ab arbitris loco, operam dare confi-
lentem pœ- tenti cœpit. Et veram esse pœnitentiam
nam im- ostendebant crebri gemitus ac lacrymæ
ponit, ipse confessionem subinde interpellâtes. Qua
pro ea sa- tandem peracta, Franciscus eum absol-
tisfactu- uens, Pater & Aue semel orare iussit; se
rus. de cætero pro illo satisfacturum Deo.

Pro-

Protinus milite relicto, se in proximum insinuat saltum. Ibi nudato corpore, tergum aculeato flagello acriter pulsare: nec finis aut modus verberibus fieri. Interim miles imperata prece perfunctus, Patris vestigia sequēs, deuenit ad siluam: & plagarum crepitus eum ad Francisci latebram perduxit. Qui vt horribile illud flagrum cruentumq; ac lacerum tergum alpexit, primò stupore defixus hæsit. Inde, obortis lacrymis, in mediū profiliens, ad Xauerij genua prosternit se; nec surgit prius, quàm ille aliena peccata suo luere supplicio desinat. Nec irritum Xauerij inceptum fuit. Hæc inusitata species militis pectus iam confessione mollium vsque adeò flexit ad studium poenitentiae, vt omnis antè actæ vitæ maculas ipsemet deinde voluntarijs elueret poenis, & rectè factis delicta sarciret. Xauerius porro voti compos, facultatem nauigij nactus, reuehitur Goam.

CAPVT XVI.

Socijs in suas prouincias destinatis, ipse Iaponiam adire statuit.

SECVNDVM hæc Goani Collegij rebus compositis, cum per id tempus

Sedes Societati locis pluribus parat.

nouum Sociorum supplementum è Lusitania venisset, alias Societatis sedes circumspicere animo coepit. Itaque Nicolaum Lancellottum in oppidum Coula-num, Alfonsum Cyprianum Meliaporam S. Thomæ, Malacam Franciscum Peren, Alfonsum Castrum in Molucum, Melchiorem Consaluum Bazainum, Gasparem Belgam Armuziam (quod oppidum in primis nobile ac celebre est in

Armusia.

faucibus sinus Persici) dimisit. Atq; Armuziam quidem ad opprimenda nefaria scelera, quæ ibi superstitionum omnium colluuiò pepererat, Xauerus ipse ire decreuerat. Sed Iaponica profectio vetus mutauit consilium, fecitque vt Gasparem, quem diximus eximia virtute ac sanctimonia virum, sui que simillimum, in suum substitueret locum. Fuit hoc om-

Neminem ferè è Societate mittebat, vbi ipse non fuisset.

mnino in Xauerio, vt neminem ferè è Societate quoquam iuberet ire, vbi ipse antea non fuisset. Explorabat quippe prius ipse loca, simul vt apposita locis præcepta traderet, simul vt datam Regi Lusitano fidem proferendi fines religionis præstaret sedulò. Patres autem ad disseminandum Euangelium quoquouersus dimittens, suum cuique administrum & adiutorem è Societate addebat: ac præter illa propria, communia quædam dabat

præ-

præcepta, quorum caput erat: Ante omnia ut attenderent sibi; nullamque rem ducerent casto pioque Dei cultu & animorum suorum salute ac perfectione potiore. His præditos bonis, non solum tutò ac faciliè aliorum saluti consulturos esse, sed etiam ad res quamuis humiles & abiectas (sine quibus rei Christianæ administratio utique iaceat) alacriter libenterque descensuros. Ita Sociis in omnes ferme Orientis regiones ad colendas novellas Domini vineas dimissis, ipse maiora quædam agitare animo, moliri que cœpit. Per eos dies Anger ille Iapon, quæ à Xauperio Goam permissum diximus, satis iam Christianis mysteriis eruditus, ab Episcopo baptizatus est cum servis duobus, & Collegij nomine Paulus Sanctæ fidei appellatus. Tantum apud gratum hominem loci meritiq; memoria valuit. Ex hoc didicit Xauperius (id quod etiam ex Lusitanis è Iaponia reuersis cognoverat) Iaponiæ Insulas numero plurimas esse, incolarum multitudine refertissimas, ingeniorum bonitate præstantes, ab vrbe Goa leucas amplius M. C C C. Iapones porrò humanas diuinasque res cognoscendi mirè avidos. Quæ simul comperit Xauperius, & ex Paulo aliisque Iaponibus, eius servis, Iaponicorum ingenio-

Præcepta Sociis data.

Anger Iapon baptizatur.

rum specimen sumpsit; tanta eum cupido cepit tam docilis colendæ gentis, ut sine cunctatione eò migrare decreuerit. Primum igitur Iapones illos, quos apud se habebat, Lusitano sermone litterisque (ut pro interpretibus essent) satis excolendos curat. Inde, æstate atque hyeme in domesticis negotiis Goæ exacta, oram Comorinensem, atq; Piscariam, omnesque illos Christianorum greges bonus ac diligens pastor interuisit. Ibi certior fit, Henricum, vnum è Sociis, subiniquo animo in proximo Trauancoridis tractu versari, quòd operam ludere sibi videretur in illis neophytis, utpote qui, urgente nouo Rege, acercimo nominis Christiani hoste, ad Deorum superstitionem idētidem reuoluerentur. Itaque Xauerus Henricum per literas paterne solatus, bonum habere animum iussit, memorans longè plus illum proficere, quàm crederet. Nam si nihil aliud, non exiguos infantū ac puerorū greges, quos immatura mors ad sempiternum raptura foret interitum, ab ipso baptizatos utique conseruari. Ut enim adultorum pauci ad beatorum sedes peruenirent, certè exploratam salutem esse eorum, qui prius vitæ huius vsuram, quàm baptismalem animi candorem, amitterent. Proinde cauere,

ne

*Comorinē
ses interui
sit neophy
tos.*

*Socios pa
ternè con
solatur.*

ne Diaboli instinctu in aliam migraret regionem, vnde minores fructus caperet animorum. Ac Franciscus Socius in Domini vineam impigre laborantibus non modò solatia adhibebat ipse, verùm etiam interdum per literas ab ipso Ignatio, adhibenda curabat, veritus ne alacritas, perpetuis oppressa ærumnis labori succumberet. Quocirca Henricum Henriquen, virum egregiæ virtutis & exempli, in eodem promontorio desudantem, valde in epistola quadam collaudatū commendauit Ignatio, vt eum per literas consolari ne grauaretur. Comorinensibus rebus compositis, Goam reuertit, Iaponicam profectionem adornaturus. Confestim igitur vt certa Molucensium negotia cum Prorege transigeret, qui tum Cambaiensi bello erat implicitus, in Cambaiæ regnum ire contendit. Ex itinere Bazainum venit. Oppidum id est Lusitanorum, pari ferme interuallo inter Goam & Indum flumen situm. Inde protinus in Cambaiā profectus, à Prorege benignè admodum accipitur: negotiisque feliciter confectis, reuertitur Goam. Ibi Antonio Gome Goani Collegij Patribus præposito, Pauloque Camerte Vicario suo constituto, semet ad Iaponicā expeditionem celeriter

com-

comparat. Vbi Franciscum in Iaponiam nauigaturum fama vulgavit, confestim nonnulli amicorum accurrunt: eumque à tam periculoso cōsilio deterrentes, plurima ac maxima tam longinquæ & ignotæ nauigationis (quippe cū in vltimū rerum humanarum, mundiue terminū, penetrandū foret pericula proponunt. Abeſſe Iaponiam à Goa leucas ampliū M. CCC. iterque illud nuper vtique patefactum, nondum ſatis notum eſſe & exploratum ad ſcopulos ſyrtesque vitandos. Ad hæc procellas & tempeſtates illius maris horribiles enarrat, quibus reliqui Oceani æſtus & concitatio comparatus luſus eſſet. Enimuero autumnī maximè tempore perſtare illa maria furioſiſſimum quendam ventum (Typhonem indigenæ appellant) tanto impetu ac rabie, quantum, qui oculis non ſubiecerint, animo concipere non poſſint. Quippe quamuis ingentes ac validas naues immenſis fluctibus verberatas, laxatis compagibus labefactari diſſoluique, nullis neque proræ neque puppis munimentis tantum impetum ſuſtinentibus. Fractis inſuper antennis, gubernaculis aliisque armamentis abreptis, nauigia in vltimum venire diſcrimen; ac ſæpe plus nimio exæſtuante Oceano, aut gurgitibus

*Iaponica
nauigatio
nis difficul
tates.*

*Typhon
ventus.*

bus haustas, aut afflictas scopulis, miserè interire. Tantopere autem venti illius aut furiae potius nomen horreri, vt gubernatoribus, ac nautis, quamuis peritis & audacibus, Iaponicum iter non laboriosum magis, quàm formidolosum sit, impotenti vi maris artem & consilium superante. Præterea, multis locis syrtes obiectas esse plurimas, maximeque fallaces; vbi naues siue locorum insolentiâ, siue tempestatis impulsu, certa cum pernicie adhærescant. Super hæc addunt, omnia ferme illa maria prædonibus crudelissimis obfideri. Quippe non in sinu modò Malacensi Acenos, capitales Lusitanorum hostes, cum magnis classibus volitare; sed in Sinico. etiam mari plures immanissimorum piratarum classes passim occurrere, certissimam captiuis pestem afferentes. Ibidem alias item classes Sinarum magistratuum, prædones illos insectantium, obuias fieri, nihilo magis aduenarum nauigiis parcentes, quàm piratarum: vt nescias vtrum perniciosius sit in piratas an in piratarum insectatores incidere. Omnino haud infeliciter euenire, si tertia quæque naus teneat cursum. Hæ & alia haud sanè vana certatim inculcantes, in maius omnia (vt ferè fit) extollebant fidelissimi amicorum, homines prudētes,

& il-

*Prædonū
multitudo*

& illorum locorum haudquaquam imperiti. Cæterum Francisci animum, mortis contemptorem, diuinæque providentiæ fiducia subnixum, nihil abiecta pericula mouebant. Itaque illi extremum manantibus lachrymis etiam atq; etiam orare obtestarique cœperunt, ne certo cū discrimine capitis eas sibi terras adeundas putaret, quas mortalium oculis natura subduxerit. Tandem ex æumnarū satietate abstrusarum gentium conuersioni modum faceret, salutique parceret vel suæ vel publicæ. At Franciscus cū illorum fidei ac beneuolentiæ grates egisset, Nihil eorum dixit se Deo duce & comite pertimescere. Nisi fortè crederet, quò ipsi peregrinarum causâ mercium essent, Franciscum pro Dei gloria, & animorum salute, ire non audere. Ego verò (inquit) tam certa habeo indicia pignoraque diuinę providentiæ, vt vel apertum, ac perspicuum periculum timere, nefas mihi esse ducam. Quippe Dei benignitate immensa Oceani spatia emensus, Bonæque spei promontorium circumuectus, in Indiam, alium Orbem terrarum, incolumis appuli. Trauancorienſium rabiem, Badagarum insidias, piratarum occurſus effugi. Malacam in aurea Cherſoneſo, Molucas penè in finibus mundi

*Francisci
oratio ad
amicos Iaponicum
iter dissuadentes.*

posi-

positas perlustraui. Mauricæ regionis feram gentem, fœdis latrociniis infamem, impunè adij, institui, mitigauī. His diuinæ prouidentia pignoribus documentisque, videor ne vobis aut Dei patrociniō diffidere, aut in amplificanda eiusdem gloria, cui vni me deuoui, cessare posse? Eccui terrori, eccui discrimini cedere debere? Equidem instituto meo nulla de causa deero. Vbicunque versabor, meminerō me in orbis terræ theatro, in cælestis Regis ac superūm oculis versari. Neque enim cū Oceanum transmitterem, Indiam solū, & vicina Indiæ loca, sed vltima Orientis Euangelio destinabam. Verè dicam, pudet me nondum Christi religionem inuexisse in eas regiones, vnde iam dudum institores caducas exportauerint merces. Itaque, Deo approbante, aperiā aliquando Euangelio terras, quas tam longè à nostro orbe natura submouit. In his operibus extingui (si res ita ferat) non modò pulchrum, sed etiam beatum puto. Tum verò amici simul incredibili constantia victi, simul magnitudinem animi interritam admirantes, incepto pariter desistunt: faustumque illi iter precati, non sine desiderio ac solitudine dimittunt tanta discrimina subituro.

CAPVT XVIII.

Malacæ multa gerit memoriâ digna.

*Paternū
imperium*

GOA discedens Xauerus, Paulo Goani olim Collegij Rectori, quem sui muneris Vicarium tantisper constituebat, præcepta sanè salubria consignata literis reliquit. Quorum illud caput erat, vt Christianæ magis demissionis quàm potestatis memor, in Patres omnes imperium gereret paternum: eorum incommodis omnibus ac difficultatibus sedulò atque impensè subueniret: de quæ omnibus rebus ad Societatem ac Socios pertinentibus, ad se in Iaponiam semel in anno perscriberet. Inde Xauerus Socios certatim in Iaponiam cum sequi expectantes ita solatus est, vt spem ostenderet, aditu patefacto, omnes euocandi: interim ipsos in sua mente & corde insidentes secum ituros. Rebus igitur omnibus compositis, & profectio comparata, vnâ cum Paulo S. fidei Iapone, Cosmo Turriano, Ioanne Ferdinando, paucisque aliis sociis, Goa soluit, Aprili mense, anno post Christum natum M. D. XLVIII. Vehebat Franciscum ingens rostrata nauis, cui præerat Iacobus Noronia. Hunc igitur cæterosque vectores sua illa comitate

*Comites
Iaponica
nauigatio
nis...*

tate sibi deuincire cœpit, aditum ad eorū
curandos animos parans. Quocirca spe-
ctare ludentes latrunculis; alios verecun-
dantes ad ludendum hortari; multa super
ludum facetè ac falsè dicta miscere. At

Noronia, qui nondum nosset eum fami-
liariter, etsi comitate captus, tamen san-
ctimonix eius famam obterebat verbis.
Nam cum familiaribus de illo colloquēs
dictitabat, vnum è populo Franciscum
videri, nec illius sanctitatem respondere
famæ. Cæterum breui celatæ virtutis ful-
gor enituit. Cùm aquandi necessitas na-
uigium amplicuisset ad terram, Xaueri-
us cum aliis quibusdam descendit: illis-
que aquantibus, terræue desiderium, vt
fit, paulisper explentibus, ipse in desertum
ac solitarium secessit locum; cæleste nu-
men sine arbitris oraturus. Iam naus, a-
quatoribus receptis, erat vela factura;
cùm sensit Noronia abesse Xauerium.
Exemplo igitur certos homines dimit-
tit, qui properè eum reuocent ad nauim.

Hi oculis ac vocibus nequicquam per *Orat Deū*
littora diu quæsitum, tandem in secessu *alienata à*
reperiunt, alienata à sensibus mente, sup- *sensibus*
plicantem Deo. Exin huius rei fama per *mente.*
totam nauim vulgata, tantum Noroniæ
cæterisque stuporis iniecit, vt Francisci
sanctimoniam eximiam, pari comitate

iunctam, cuncti pariter suspicerent, ob-
 trectatione in obseruantiam versa. Quæ
 res ad sanandas eorum mentes, vitiaque
 abolenda, momenti vel plurimum fecit.
 Franciscus porrò ex itinere Cocinum te-
 nuit: mox ad Franciscanos suo instituto
 diuertens, benignè ab eis accipitur. Ibi
 primores ciuitatis Franciscum adeunt, &
 aliquot è Societate ad puerilem ætatem
 ciuitatemque vniuersam instituendam
 efflagitant, sedem idoneam ac necessaria
 omnia pollicentes. Xauerius tam iustum
 postulatum reijcere veritus, totius rei ar-
 bitrium Petro Consaluo; Episcopi Vica-
 rio, permittit, in Iaponiam peruenire fe-
 stinās, in quam omnes intenderat curas.
 Inde secunda amplius LX. dierum naui-
 gatione vsus, pridie Kalendas Iunias ap-
 pellit Malacam. Et apud Socios, magno
 cum eorum gaudio, diuersatur. Per id
 tempus Alphonfus Castras è Societate Ie-
 su (is qui postea in Moluco ab Sarace-
 nis ob Christianam religionem occisus
 est) primum inibi sacrum solenni ritu fe-
 cit, ingenti vtique neophytorum lætitia,
 quorum oculos cærimonix illius noui-
 tas ad sese conuerterat. Eius sacri celebri-
 tatem Xauerij concio cohonestauit. Per
 id tempus Malacensem Vicarium, vete-
 rem Francisci amicum, non pertinacior
 quam

*Ad Fran-
 ciscanos di-
 uertit.*

quàm perniciosior vrgebat febris: & corporis morbum animi ægritudo cumulabat. Is igitur simul ac primùm de Xauerij cognouit aduentu, morbi vi (vt solet fieri) percitus, vestimenta poscit, amicissimum hominem salutandi studio aditurus. Cæterum inter induendum tibialia linquente animo, inter domesticorum collabatur manus. Franciscus ergo certior factus, properè ad eum venit: sed insanientem offendit, nec minùs de animi quàm de corporis salute desperantem. Itaque pro amico aliquot Deo sacrificia vouet: id quæ votum Deo cordi fuit. ex templo ille sanitatem mentis recuperat: peccata confitetur: æquissimo animo moritur. Haud sanè inutiliùs, dum Iaponicæ nauigationis facultatem expectat, in ciuibus Malacensibus operam posuit, quàm in Vicario posuerat. Perditorum quippe mortalium plurimos, maximeque meretriciis illecebris captos, ex inferni Draconis eripuit faucibus; quo in numero (vt ex vno de reliquis fiat coniectura) mercator quidam fuit, septē domi sue alens verbo ancillas, re vera pellices. Id enim vbi rescivit Xauerius, rem primò dissimulauit, aptum tempus expectans: deinde festo quodam die perditum hominē nactus, (Christo videlicet auctore,

Malacensis Vicarij insanientis sanitatem mentis recuperat.

Mercatoris septē subducit concubinas.

qui

qui Zachæo publicano ultro se ad cœnam obtulit) comiter velle se apud eum, nisi molestum sit, prandere dixit. Ille enim uero ancillis suis timens, æstuarè primò, versare se in omnem partem. At ultimum pudorè stimulante, ne inuitus talem virum domum suam recipere videretur, annuit. Igitur, composito ad humanitatem vultu & oratione, Xauerium deducit ad prandium. Conuiuium lautè apparari iubet: discumbitur: formosæ famulæ ministrant. Suppudebat hospitem scilicet, quòd cum seruos haberet nullos, tales ancillæ ministrarent: ac sollicito suspensoque animo Francisci estimationem verebatur. Id cum ille, ut erat homo sagax ac prudens, percensisset; verecundantem omni metu liberandum ratus, consilium altiùs suppressit suum. Ergo protinus, quasi omnia in meliorem acciperet partem, apposita fercula commendare, famulas ipsas condimentorum artifices comirer alloqui, nominaque & patriam sciscitans, quampridem Christianæ essent, exquirere. Mercator, ut facilitatem illam ac simplicitatem aspexit hominis, de tot venustis ancillis, in tanta famulorum solitudine, nihil (ut videbatur) suspicantis; respirauit primò: denique cum nullum omnino

super

Prudentia in dissimulando.

super ea re verbum illo die factum esset; securus reprehensionis, Xauerium iterū ac sæpius suapte sponte inuitauit ad cœnam. Et Franciscus perpetuò suum illud artificium tenebat, vt rem solerti dissimulatione premeret; donec in eius familiaritatem bene penitus se dedit; sensusque odorat⁹ peruestigauit, quam ex illis mulierculis præcipuè haberet in deliciis. Ad vltimum, vbi, quod mente conceperat, bene maturum visum est; comiter (vt solebat.) Quorsum tandem, inquit, tantum ancillarum, præsertim vbi nulli sunt famuli? si me audies, vnā aut alterā ex hoc numero dimittes. Cū ille, Francisco comiter instanti morem gerens, vnā missā fecisset: alio die ad cœnam adhibitus Xauerius, factum laudando laud ægre perpulit eum, vt dimitteret alterā. Neq; interea desistebat, quacunque ratione poterat, clām eius oppugnare delicias; vt amore labefactato, nequitia arcem facilius expugnaret. Aliquot dierū spatio intermisso, rursus super cœnam tertiam subducit, deinde quartam. Ita paulatim singulas detrahendo, detrahit vniuersas. Ad extremum, mercatorum ipsum, diuino iam instinctum numine, ad peccata confessione expianda perducit: mulieres illas honestè collo-

N

gandas

*Prudentia
in repre-
hendendo.*

candis curat, haud in multiplici morbo
sanando, quàm in morbi causis in perpe-
tuum tollendis, prudentior. Consimili
ratione cum immodicæ linguæ homini-
bus utebatur, non in vrbe solùm, sed etiã
in naui. Si quando aliquid ab aliquo cõ-
tumeliosè aut improbè dictum audisset,
nullam in præsentia præ se ferebat indi-
gnationem, neque statim ad reprehèn-
dendum accedebat: sed in admonendi
occasionem imminens, temporis ac loci
captabat opportunitatem: ne fortè (vt
plerumque fit) fauciam mentem exulce-
raret magis admonitio, quàm sanaret. I-
taque medicus vitiorum mirificus, vt le-
nitis iam animis remedium adhiberet,
primùm se in eius, qui admonendus erat,
familiaritatem insinuabat: deinde sedu-
cebat eum, & sine arbitris comiter pro a-
micitia monens mirari se dicebat talia illi
verba excidisse. Ita consequebatur, vt qui
peccassent, & agnoscerent peccatum, &
corrigerent.

CAPVT XVIII.

*Piratico vectus lembo, tandem nauar-
cho & Demonibus inuitis in Iapo-
niã appellit.*

DVM Malacæ in Christianæ carita-
tis munia intent⁹ maximè elaborat,

tandem aduenit Iaponicæ profectionis dies. Igitur seu Lusitanæ nauis facultate destitutus, seu potiùs neophytorum, quos secum ducebat, salutis consulens, caput suum barbaro prædoni (adeò omnia turta rebatur diuina curantibus) committere sustinuit. Verebatur quippe ne Iapones tres neophyti, itineris comites, grauiùs offenderentur in Lusitanis, si Christianos homines aliqua in re peccare sensissent. Proinde Sinam Ethnicum nactus, cui haud ex vano cognomen erat Latro, egit cum illo, vti Sinas præteruectus, se vnà cum Sociis in Iaponiam rectà transmitteret. Ergo pignoribus cum sibi cauisset: diuina confusus ope magis quàm fide barbari hominis, lembo piratico (iuncum ipsi vocant) credit sese. Soluit è Malaca mense Iunio, ipso S. Ioannis Baptistæ natali die. Et vsus est satis quidem secunda commodaq, nauigatione: cæterũ nauiculario parum strenuo fidelique. Is quippe (vt Ethnicis non magna est fidei religio) mutata repentè voluntate, in Iaponiam tendere abnuens, in obuiis insulis temere, temporis terendi gratia, subsistebat. Itaque Xauerus de suo itinere sollicitus, cum videret illum maximè idoneam tempestatem de industria, intermisso subinde cursu, cõsumere, malè metue-

Ethnicorum perfidia.

re cœpit, ne exacta deinde aliâs hyemare
 nauim cogeret in portu aliquo Sinarum.

Quocirca cum gubernatore nauis expo-
 stulare, pignora commemorare, denique
 orare ac supplicare institit, ne falleret da-
 tam Lusitanis fidem: Cùm nihil profice-
 ret, tangebatur dolore animi necessario;
 sed tamen eum premebat, totam rem ad
 diuinam prouidentiam, quam semper
 propitiam expertus erat, reiiciens. Cate-
 rùm magis eum mouebat nefaria nauic-
 ularij nautarumque superstitio, quam
 eorundem perfidia. Naui idolum vehe-
 batur, cui subinde execranda sacrificia
 faciebant, nequicquam reclamante Xa-
 uerio. Sæpius etiam sortibus consulebant
 Diabolum, an idonea vsuri essent tempe-
 state, si Iaponiam peterent. Stomacha-
 batur scilicet Franciscus, atque indignè
 ferebat, eos existimare suam profectiōē,
 Dei causâ susceptam, ex Diaboli sorte ac
 voluntate pendere. Diuina tamen nixus
 benignitate, diabolicos conatus penitus
 contemnebat. Igitur nutu præpotentis
 Dei in Iaponiam cursus dirigitur. In iti-
 nere duæ res acciderunt dignæ memoria.
 Emmanuel Sina, vnus è Francisci comi-
 tibus, ingenti nauis iactatione prolapsus,
 in apertam fortè sentinam inciderat præ-
 ceptis. Nec casus longè ab exitio absuit.

Nam

*Excecran-
 da Ethni-
 corum sa-
 crificia.*

*Francisci
 comes in
 sentina
 demersus
 ab interi-
 tu vindi-
 catur.*

Nam & altè ceciderat, & à capite demer-
 fûs aliquamdiu hæferat in sentina. Ergo
 omnium opinione mortuus, ægre tan-
 dem extractus, paulo pòst diuino bene-
 ficio, & Francisci precibus, viuus existit.
 Magnum in capite acceperat vulnus; sed
 plus timoris, quàm periculi fuit. adhibita
 curatione, paucis diebus conualuit. Sub-
 inde casus alius ex alio, pari quidem di-
 ferimine, sed dispari exitu. Dū Emmanu-
 el curatur, nauarchi filiam consimilis a-
 gitatio nauigij excussit in mare. Cum
 naus magno ventorū impetu ferreretur,
 & atrox tempestas ingrueret, imploranti
 opem nulla ratione potuit subueniri.
 Quocirca sub parentis ipsius atq; omni-
 um oculis infelix puella insanis hauritur
 fluctibus. Tum verò lugubris clamor
 barbaro ululatu plāctuq; permixtus exoritur,
 qui diem illum, noctemque infe-
 quentem vniuersam tenuit. Et Diabolus
 Xauerio iam pridem infestus, non aliam
 aptiorem eius opprimendi fore occasio-
 nem ratus, multiplices ei dolos intendit.
 Sciscitantibus ex idolo causam, cur na-
 uarchi filia interisset, fors exiit, si Emma-
 nuel homo Christianus in sentina peris-
 set, puellam in mari non fuisse perituram.
 Animaduertit illico Franciscus ea forte se-
 ac suos peti, & apud nauarchum nautas-

*Nauarchi
 filia hauri-
 tur flucti-
 bus.*

*Diaboli
 insidia ex
 occasione.*

*Animi
magnitu-
do aduer-
sus terro-
res damo-
nis.*

*Ratio elu-
dendi ter-
ricula dia-
boli.*

que in invidiam adduci. Simul sensit ani-
mum suum identidem à tetra illa bellua
miris tentari modis. Cæterùm diuina o-
pe implorata, non modò acerrimi hostis
eludit insidias, sed etiam imminens sibi
ab Ethnicis periculum propulsauit. Nau-
tarum ac Satanæ in illum concitatum ra-
biem nulla res compressit magis, quàm
eius animi magnitudo. Nec nullum ex
ilo certamine fructum Xauerius cepit:
suo enim periculo didicit, quàm horri-
biles hominibus terrores Diabolus, oc-
casionem facultatemque nactus, incuti-
at. Extat ea de re præclara quædam ad
Goënses socios epistola, cuius sententia
est, Non aliam rationem ad Satanæ ter-
ricula eludenda certiorē reperiri, quàm
si tibi penitus diffidens, maximeq; con-
fidens Deo, magno præsentique animo
fractos belluæ illius impetus minasque
contemnas; diuinoq; præsidio subnixus,
summa vi obstes pauori. Nihil quippe
magis tali in re ac tempore timendum es-
se, quàm Dei diffidentiam; cùm satis cō-
stet hostem nobis, nisi Dei permisso, no-
cere, vt maximè velit, nequaquam pos-
se. Victis Dæmonibus, noua Xauerio
cum hominibus oritur pugna. Vbi ad
Cantonium Sinarum portum ventum
est, nauarchus nautæque omnes, quoni-
am

am consulto iterum fortibus idolo haud lata reddebantur de Iaponica nauigatione responsa; iactis anchoris ibi prorsus hybernare destinabant. Id sentiens Xauerus, sibi ipse non defuit. Nauarchum primò suppliciter precari, vt staret promissis: inde, cùm preces nihil proficerent, à precibus ad minas versus, pignorum damna proponere; Præfectique Malacensis ac Lusitanorum, quibus fidem dedisset, metum iniicere. Itaque ille demum formidini obiectæ paulisper cedens, sublatis anchoris prouehi cœpit. Sed non illi plus constantiæ fuit, quàm fidei. Breui homo perfidiosus rediit ad ingenium. Et ea perfidia haud dubiè morata foret iter Xauerij, nisi nauarchi rursum diuina prouidentia Xauerio indulgens auertisset. Naui secundo vento Cinceum Sinarum portum petebat, eum locum captura vt ibidem hyemaret, quòd æstas in exitu iam esset; cùm repentiè nauicula occurrit onerariæ, Cinceum portum prædonibus infestum esse denunci-ans. Nauarchus præsentis periculo territus, collegit sese, & quid ageret, secum cœpit cogitare. Cantonium portum repetenti aduersus erat ventus, Iaponiam petenti secundus. Quocirca necessitate in rationē versa, tempestati obsequi statuit.

*Dei prouidentia indulget Xa-
uero.*

Ita nauarcho, nautis, Diabolisque inuitis, Iaponicum cursum tenere nauis coacta est: ipsoque Assumptioni B. Mariæ sacro die in Iaponiam, multo magis Deo, ac Dei parente, quàm vento ac tempestate obsecundantibus, aliquando peruénit. Cùm alios portus optatiores tenere nequiuisset, ad Cangoximam, Pauli Iaponis patriam, (quæ Vrbs in regno Saxumæ) nauis appellitur. Ibi sanè comiter à Pauli cognatis, & à reliquis incolis, etiam ab iis Magistratibus, Franciscus cum sociis excipitur: eorumq; aduentus, cunctis nouos è Lusitania Sacerdotes (vt fit) non sine admiratione certatim visentibus, celebratur.

HORATII

TVRSELLINI
DE VITAFRANCISCI
XAVERII

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Iaponum mores religionesq; cognoscit.

IAPONIA, vltimi Ori-
entis regio, vltimæ adia-
cet Asiæ. tota insulis cõ-
stat, modicis fretis euri-
pisque discreta. De eius
magnitudine (quantum
ex Lusitani hominis, talium rerum periti,
qui nuper eam regionem dimensus est,
obseruatione cognosci potuit) hoc com-
perti habemus. In longitudinem millia
passuum circiter D. C C C C. protendi-
tur, specie haud sanè absimilis Italiæ, nisi
quòd hæc continenti adhæret, & magni-
tudi-

*Iaponia
descriptio.*

tudine penè par. Spectat à Septétrione vltimos Scythas, quos Tartaros vocamus; ab Occidente vergit ad Sinas; ab Oriente nouæ Hispaniæ obuersa est, minùs quingentorum milliũ interuallo. Abest ab vrbe Goa leucarum millia ferme duo. Continet omnino regna sex & sexaginta; & (quod permirum est) vna tantũ lingua vniuersa gens vtitur, haud sanè ad cognoscendum difficili. Iaponia autem omnis (quoniam tres sunt insulæ magnitudine præcipuæ) in partes diuiditur tres, quæ ab insulis maioribus nominate, insularum minorum complures attributas habent. Harum partium longè maxima, eademq; ab India remotissima, proprio vocabulo Iapon dicitur, quæ reliquæ regioni nomen dedit. Hæc insula millia passuum DCCL. in longitudinem porrigitur. Latitudo eius varia est, maxima ex parte circiter CLXXX. passuum millibus patet. In ea tria & quinquaginta regna sunt, parua scilicet. Quippe etiam singularum vrbium Dynastas ac Regulos liberali sanè appellatione Reges vocant: etsi complures eorum satis magnis opibus pollent, præsertim qui regnis pluribus potiuntur. Inibi Meacus est, vrbs olim Iaponiæ omnis, nunc plurimorum regnorum caput. Secundum Iaponem magni-

magnitudine atque opibus præstat Ximus: cuius longitudo millia passuum *Ximus insula.* CL. patere proditur, latitudo ad LXX. eadem Sinis proxima, minimeque distant ab India, regnis distinguitur nouem; in quibus Saxumanum est, quò Xauerium appulsum diximus. Tertia Insula inter has interiecta Xitus seu Xicocus vocatur, ferme dimidio minor Ximo. *Xitus insula.* magna continet omnino quatuor. Hæc autem omnis regio antiquitati penitus ignota, casu Lusitanis eò tempestate abreptis, decennio antequam eò veniret Xauerius, inuenta, conciliari commercio cœperat. Terra est perfrigida, imbri, niue, glacie horrida; multis locis montosa ac sterilis, maxima tamen ex parte campestris, & amnibus frequens; naturaque fertilis, nisi cultui agrorum assidua penè bella obstarent. Quocirca oliuis vitibusque magis apta, quàm consita, vineas perpaucas, oliueta nulla habet: oryzæ magis quàm tritici ferax. Nec auri fodinis caret, sed auri conflandi solertia. Cæterum argenti fodinis maximè nobilis, ex quo Argentaria est appellata. tamē, quia Sinarū commercio incolæ excluduntur, olim plurib⁹ egebat reb⁹. Quā inopiā nuper Lusitanorū cōmercia subleuarunt, nō sine magno ipsorū emolumēto. Etsi autē

regio omnis portuosa, Ximus tamen insula, & quia portus maximè frequens, & quia prima ex India nauigantibus occurrit, maximè celebratur ab institutoribus Lusitanis. Vnus tum Rex vniuersæ Iaponiæ imperabat. Dayrum incolæ appellant, cuius imperium, obsolescente iam apud Proceres Regia maiestate, precarium esse cœperat. Iaponica porro gens, si cum indis conferatur, colore alba, naturâ bellicosissima, cæteras nationes nuper repertas virtute ac probitate longè antecedit. Xauerus igitur Cangoximæ (quæ vbs est Saxumani regni præcipua) subsistens, prius quàm Iaponum animos oppugnare aggrediretur, omnes sibi aditus lustrandos, moresque eorum, ac religiones cognoscendas, ratus est. De quibus cum quæreret, sic ferè comperiebat. Gentem omnem ingenio esse facili, ac ferme à fraude abhorrenti: auro, diuitiis, copiis haudquaquam affluere; verùm (vt quominus pecuniæ, hoc minus ferme auaritiæ est) talium rerum studio minimè teneri. Nec aliud magis in contumeliam accipere, quàm mercatura, aut arte alia, rem augere. Itaque eorum disciplinam paupertate magistra stare, sed ita, vt paupertatem munditia & cultus corporis tegat. Eosdem dignitatis existimatio-

*Iaponica
gens qua-*
lib.

mationisque retinentes esse, ut qui maxime: ingenia priscis illis Romanis similima diceres. Omnes vulgò, etiam pueros, armorum præcipuo studio duci: nec quicquam vulgò præter arma habere in delicijs. Cæterum (quod dictu audituque incredibile sit) in tanta animorum ferocia, armorumque impunitate à rixis temperari; armorum usu ad bellum aduersus hostem reservato. Quippe Iapones sui atque iræ potentes adeo sunt, ut è Stoica disciplina esse videantur: monstrique simile est apud ipsos, iurgans, iratus, altercans Iapon cum altero. Etenim ad iurgia contentionesque vitandas, negotia grauias & controuersas nunquam ipsimet, semper per internuntios agunt: idque non cum alienis solum, sed cum necessarijs quoque obseruant, domesticisque. Ita & ipsi æquitatem animi, & pacem cum alijs tuerentur. Venatione delectantur in primis: nec carnem gustant, nisi venatione quaesitam: à veruecina, suilla, bubula, vitulina non minus abhorrent, quam nos à canina equinaue. A lacte autem & caseo abstinent, similiter ut nos à crudo sanguine. Gallinas & anseres alunt, non tam cibi quam animi voluptatisque causa. Itaque Iaponum rarò carne, eaque ferina, vescuntur: ple- frugali-
runque pisce, pomis, oleribus, oryza vi-
tas.

*Iaponum
moderatio
in ira fre-
nanda.*

unt: temperantiæque beneficio com-
 moda secundaque vtuntur valetudine.
 plerique ad extremam perueniunt æta-
 tem; nisi vis aut casus aliquis interueniat:
 vt vel hæc gens, quæ tam bene viuit par-
 uo, documentum fit, naturam paucis esse
 contentam, et si cupiditas nunquam ex-
 pleatur. Adulteria apud eos grauissimè
 vindicantur. Ab alea ludisque similibus
 penitus refugiunt, rati hisce rebus homi-
 nes alieni cupidos fieri. A furtis verò ac
 latrocinijs tam longè absunt, nihil vt ho-
 mine indignius iudicent: quocirca latro-
 nes in crucem, extremum suppliciorum,
 agunt. Munditiem in victu, in cultu cor-
 poris elegantiam, urbanitatis officia in
 congressibus, salutationibus, omni que
 vitæ consuetudine, non accuratiùs viri
 quàm pueri, nobiles quàm rustici, co-
 lunt. Crederes in vna omnes pariter au-
 la Regia ad urbanitatem & elegantiam
 institutis. Verùm tantis naturæ bonis in-
 situm genti malum superbia officit. Na-
 tiones cæteras præ se adeò contemnunt,
 vt arroganter vulgò & insolenter exci-
 piant aduenas. Alioquin eis ad omnem
 honestatem (si qua vsquam gens) natis
 quodammodo factisq; nihil magis, quàm
 Euangelij lumen, deest. Etenim omnes
 etiam rustici ingeniosi admodum sunt,

*Taponum
 urbani-
 tas.*

auidique discendi: vt quidque maximè
 rationi congruere videtur, ita libentissi-
 mè amplectuntur. Sermones de Deo po-
 tissimum, diuinisque rebus, arripiunt a-
 uidè. Ad hæc, literis vulgò satis imbuti
 sunt, eoque impensius ad Christianam
 disciplinam capeffendam apti. Hæc & a-
 lia multa, quæ, ne longum faciam, præ-
 termitto, cum de Iaponū ingenio ac mo-
 ribus cognouisset Xauerius; de eorūdem
 religionibus & Sacerdotibus quærens,
 hæc fermè reperit. Deorum numero eos
 maximè duci, quorum iuuentur ope. Ita-
 que ab alijs Solem, Lunam ab alijs, alios
 ab alijs Deos coli. Haberi etiam nonnul-
 los ex hominib⁹ Deos adscitos ab Sinis:
 inter hos Xacam & Amidam. Cæterum
 eorum Sacerdotibus (Bonzijs appellāt) *Bonzi Ia-*
 nihil flagitiosius esse, nihil impurius; vt *ponū Sa-*
 Dei administros facilè agnoscas. Hos, *cerdotes*
 nefando præposteræ libidinis genere in-
 fectò, Iaponum animis tantum offudisse
 caliginis, vt ad tales impuritates cæci, te-
 terrimum nefas vulgò peccatum esse ab-
 nuant. Ergo haud dubiâ Numinis irâ ex
 eo tempore illorum ciuitates (Regibus
 popularibusq; pariter contactis scelere,
 ac velut iniecta rabie temerè ruentibus
 ad arma) tumultuantes, intestinis odijs
 bellisque perpetuò conflictantur: vt ad
 tan-

tantam obscœnitatem fugiendam aliquando aperiant oculos. Interim Bonzijs, ne peccandi materia desit, optimates suos liberos, oues scilicet lupis, committunt traduntque in disciplinam. Bonziorum Bonziarumque plurima cœnobia, variusque (similiter vt apud nos cœnobarum vestitus, Diabolo Christi Ecclesiam æmulante. Etsi autem æquè omnes Bonziji impuri haud falsò habentur; tamen adeò tutatur eos siue religio sacrorum, siue eximia de illorum abstinentia opinio, vt insuper apud plebem iuxta Proceresq; maximo in honore habeantur: quippe quos carne, pisce, vino penitus abstinere; oleribus modò atque oryza victitare, ac semel duntaxat in die cibum capere, gloriosius quàm veriùs fama ferat.

CAPVT II.

Cangoximæ complures Christo parit.

His cognitis, Franciscus primùm sibi ipse (id quod res monebat) abstinentiæ arctioris legem imponendam ratus, etiam parciùs duriusque viuebat, quàm Bonziji viuere dicebantur: vtique cùm non modò rerum inopia illum, verùm

rūm etiam penitus diuersus exciperet ci-
bus; famesque ac necessitas consuetam
victus rationem, palatumque ipsum, mu-
tare quodammodo cogeret. Nam pro *Francisci*
pane oryza, pro obsonio pomis ferè & *summa*
herbis barbaro quodam modo conditis, *frugalitas*
trahebat vitam. Quod ille nouum fru- *in Iapo-*
galitatis genus pro sua animorum fame *nia.*
libenter arripuit, utpote *cuius cibus esset,*
facere voluntatem eius, qui se misisset.
Et magnam habere se dicebat Iaponia
gratiam, quod conuiuio quoque ab in-
colis adhibitus, delicijs omnino carebat
ijs, quarum dulcedine decepti mortales,
voluptati magis quàm necessitati seruiāt,
obruentes potius vires quàm recreantes.
Itaque ipsa ciborum condimentorumque
insolentia maiorem illi præscribebat tem-
perantiam. Neque tamen idcirco minus
ei virium, quàm antea fuit. non alibi me-
lius quàm in Iaponia valuit. adeò vires
ac valetudinem non minuit, sed auget
frugalitas. Cæterum haud paulo plus ne-
gotij fuit in lingua, quàm in palato assue-
faciendo. Iaponicum sermonem, quan- *Iaponicus*
quam naturā haud sanè difficilem, tamē *sermo.*
studia Iaponum ad summam difficulta-
tem perduxerant. Nihil iam illa lingua
copiosius est. Ad varias rerum notiones
variè significandas, permagnam habet
verbo-

verborum idem significantium syluam, & in hisce vsurpandis elegantiam quandam, & quasi saporem vernaculum. Non temerè quælibet assumuntur vocabula, sed (vt alia grandiora, alia humiliora sunt) ad rerum personarumque accommodantur decorum. Atque etiam (quod permirum est) longè aliter loquuntur ac scribunt. sermo alius virorum est, alius mulierum. alijs literarum notis epistolæ, alijs libri conscribuntur. Quæ copia varietasque tum loquendi, tum scribendi, ad perdiscendum, multum & operæ requirit & temporis. Nec licet cuiquã urbano in hoc genere esse negligēti. Si quid enim ab eorum ratione deflectas, tanquã homo imperitus ac rusticanus ludibriosus, haud secus quàm apud nos, qui in Latina lingua barbaris odiosisque verbis aures offendunt delicatas. Franciscus ergo Iaponum linguam vtcunque sibi addiscendam existimans, cùm capita Christianæ religionis à Paulo Iapone literis mandanda curaret, in magnas incidit salebras. Paulus quippe, homo idiota, nihilo melior interpretes erat, quàm magister. Et quanquam plus etiam eniteretur, quàm poterat; minus tamen efficiebat, quàm res postulabat. Nam capita illa adeò perperam interpretabatur, vt oratio

neutiquam cohereret: ita porrò scribebat imperitè, ut eius scripta ab Iaponibus litteratis legi non possent sine risu. At Xaverius, ut erat animi semper difficultatibus obluētantis, irrisiones hominū contemnens, ubi eorum salus ageretur, negotium urgere perseveravit. Quocirca agens utcunque poterat cum populo, vitæ sanctitate ac diuino quodam ardore animi conſequebatur, ut plus ipse per se proficeret, quàm per Paulum, aut alium quempiam interpretem. Ad rei religionisquæ nouitatem indigenæ frequentes concurrebant, partim aduenas habitu ac moribus omnino ab ipsis discrepantes viſendi studio, partim etiam explorandi quid tandem ex alio orbe religionis afferrent. Sed quoniam eos linguæ inciticia non animi ſenſa explicare, non percontantibus ſatisfacere ſinebat, alij hæſitantiam eorum irridere, alij peregrinum veſtitum ac mores illudere, alij denique miſerati aduenarum vicem, rati viros ex alio terrarum orbe, nouæ religionis inuehendæ gratia, uſque in Iaponiam proſectos, nec ſtultos eſſe oportere, nec nullius momenti res afferre. Ita aliam alijs ſermonis materiam dando, excitatis ad nouam religionem cognoscendam animis, nonnihil proficiebant.

Inter

Inter hæc Paulus Iapon, rebus suis compositis, miraculo esse cœperat popularibus suis; vtpote qui peragrata India, multa sanè mira & illis inaudita narraret. Ergo ad Saxumanum Regulum xv. ab oppido passuum millibus salutandi causa profectus, benignè ab eo accipitur. Post mutuas gratulationes, Regulus multa de rebus Indicis, de Lusitanorum opibus moribusq; sciscitatur. Quibus expositis, Paulus tabulam egregiè pictam profert, aduectam ex India: in qua B. Mariæ, puerique I E S V in matris gremio sedentis, imago erat. Hanc cum Paulus, pauca præfatus de Christianorum religione, ostenderet Regulo; protinus ille venerabundus submittit genua; idemque cæteros, qui aderant, facere iubet. Cæterum ultra imaginis venerationem progressus non est. At Reguli mater, tabulæ speciem capta, eius expetijt exemplum. Sed pio mulieris studio artifex defuit. Eandem cupido subinde incessit Christianæ legis cognoscendæ. Igitur postulavit, vt eius capita Iaponicis literis sibi traderentur. Paruit quidem mulieri Paulus; sed illa Deo haudquaquam paruit. Itaque ille irritum incepto reuertit Cangoximam: feliciusque multo operam posuit domi, quàm foris posuerat. Quippe homo pius

atque

*B. Maria
in imaginem
Iaponia
Regulius
supplex veneratur.*

Pauli Ia-

atque impiger, siue Xauerij instinctu, siue sua sponte, domesticos excolere ag-
gressus, propinquos, affines, necessarios
noctes diesque docere, hortari, monere
nunc singulos, nunc vniuersos non desti-
tit prius, quàm eorum plerosq; ad Chri-
sti perpulit fidem. Itaque breui eius con-
iux, filia, multiq; præterea cognati, tum
viri, tum foeminae, Catechismo instituti,
baptismoque expiati, populo haudqua-
quam illorum consilium factumque im-
probante. Xauerius porrò haud dubius
populi studia Bonziorum auctoritate ni-
ti; proinde, ea euersa, omnia sibi in expe-
dito fore; primùm omnium Bonziorum
nomen quasi arcem superstitionis, sibi
expugnandam existimauit. Opportunè
igitur Bonziorum Antistitè nactus (Nin-
xit ipforum lingua appellatur, non ætate
solum ac dignatione, sed etiam eruditio-
nis famâ inter omnes eminens) comiter
in eius familiaritatem insinuauit se. Inde
alium ex alio sermonē ferens, paulatim
cum illo de religione congregari cœpit.
Nec frustrâ id fuit. Eum tum in alijs, tum
in certamine de immortalitate animo-
rum, parum sibi constantem reperit, sed
(vt in vtramque partem impulsus laba-
bat) sæpe autantem. Itaque haud sanè
agrè hominem deiecit strauitque. Is ta-
men

*ponis sua
dium pro-
paganda
Christia-
na fidei.*

*Bonziorū
Ninxit, se
ue Anti-
stes.*

men vel ingenio vel comitate Xaverij captus, magno eum honore coluit. Et cæteri Bonziji, Ninxitis exemplo incitati, consuetudinem Xaverij ambiciosius quàm auidius expetebāt. Nec aliud magis in illo admirabantur, quàm animi magnitudinem; quippe cùm religionis duntaxat causa tam longinqua ac periculosa nauigatione, inde vsque ab Lusitania totum ferme Oceanum emensus, in vltimas oras penetrasset. Illud autem summa pariter admiratione ac voluptate audiebat, piè Christum sancteq; colentibus beatitudinem propositam esse in cælo sempiternam. Ita Bonzijs partim conciliatis, partim conuictis, res in procliui videbatur esse. Sed quoniā cum populo sine interprete agere non poterat, conatum eius scilicet morabatur ignorantia linguæ vernaculæ. Quocirca de tot animorum pereuntium salute sollicitus, Iaponicæ linguæ iam degustata rudimentâ celeriter deuorat. Inde, vt liberiùs ageret cum populo, aditū sibi quærit ad Regem. Et ad eam rem egregiā illi operam Paulus Iapon dedit. Namq; is Saxum Regem, auidum amicitiae commercijque Lusitanorum, haud ægrè perpulit, vt Francisco, eiusque socijs, quippe apud Lusitanos, auctoritate plurimum pollentibus,

ribus, impensius faueret. Franciscus ergo Rege deinde adito, præparatas nactus aures, nullo negotio eū adduxit, vt Christianæ religionis suscipiendæ veniam suis popularibus daret. Facta potestate, Bonzij duo, aliiq̃ue Iapones complures, ad Christi fidem adiuncti. Paucorum mensium spatio ciues ampliùs centum, libentibus quidem propinquis, Christiani facti. Quos interiore cura instituens Xauerius, cùm Iaponicas literarum notas verbis, vt diximus, difficiliore non dum teneret, nostræ fidei capita in Iaponicam conuersa linguam, nostratibusq̃ue literis consignata, ipsemet tradebat neophytis de scripto pronuncians. Inde ex neophytorum numero nonnullos in Indiam destinat, ingenuis disciplinis in Goano Collegio instruendos; vt bonis deinde artibus ac moribus exculti, suis popularibus plus non solùm admirationis, sed etiam opis, afferrent.

CAPVT III.

*Mortuam puellam ab inferis excitat,
leprosum sanat.*

MIRA subinde res & Christi gregem auxit Cangoxima, & Francisci
no-

nomen illustrius fecit. Cangoximanus
 cuius erat honestus ac diues, sed à Chri-
 stiana religione alienus. Huic dulcissi-
 mam filiolarum immatura mors subito ab-
 stulerat. Itaque dolore amens, multa in-
 digna faciebat dicebatque. Conueniunt
 ad eum inter alios neophyti aliquot co-
 gnati amicique, solandi gratia, & funeris
 celebrandi. Qui acerbissimo necessarij
 sui gemitu eiulatuq; moti, eum hortan-
 tur, vt Franciscum Xauerium, virum san-
 ctum ex alio orbe, quam primum adeat,
 eius auxilium implorans: illum utique
 vitam extinctæ puellæ redditurum. Haud
 agrè ei persuasum. Ergo mœstus pater,
 desiderio filiarum stimulante, ad Xauerium
 accurrit: lacrymans rem exponit: suppli-
 citer orat, sue vt orbitati ac solitudini cõ-
 sultum velit. Hic Franciscus, vicem illius
 miseratus, statim cum Ioanne Fernando,
 socio & comite suo, recipit se ad oran-
 dum Deum. Exinde gaudio alacer sur-
 git, hominemq; bono animo esse iussu
 dimittit, filiam eius viuam esse confir-
 mans. Mouit ea vox iram barbaro, qui
 modò filiam haud dubiè exanimem re-
 liquisset. Quocirca seu quòd ipse men-
 dacij quodammodo argui, seu quod Fran-
 ciscus ab eius tecto abhorrere videretur,
 indignabundus recessit. Domum repe-
 tenti

tenti domesticus puer occurrit, puellam
viuere ac valere nuncians. Itaque pater-
familias, repenti mœrore in gaudium
verso, domum properat, reducem ab in-
feris filiam videre festinans. Quam ut
conspexit, suis vix oculis credere: manan-
tibusq; gaudio lacrymis, sciscitari ex ipsa
quâ tandem redisset ad vitam? Respon-
det illa, sibi vita functæ teterrimos satel-
lites præstò fuisse, qui protinus correptâ
deturbatum irent ad horrenda ignibus
loca: cæterum repenti dnos egregios ad-
fuisse viros, quorum beneficio ex satelli-
tum manibus erepta extiterit à mortuis.
Ad hæc parumper hæsit pater, stupore
attonitus. Inde Xauerij profecto id esse
beneficium sentiēs, puellam ad eum du-
cit, grates acturus. At illa, Franciscum
comitemque eius intuita, primo obstu-
puit: mox ad patrem cōuersa succlamat:
En, pater, hi ipsi sunt, qui me ab inferis
excitarunt. Tum ille cum filia ad Xau-
erij genua prouoluti, obortis lacrymis
grates ei agere cœperunt. Qui protinus
manu alleuatos Christo Dei Filio, hu-
manæ salutis vindici, gratiam habere iu-
bet. Nec frustra tantum miraculum fuit.
Vita vni puellæ reddita, compluribus sa-
lutem peperit animorum. Quippe pater
& filia, cæteri que domestici, ad Christū
O aggre-

aggregati. Et hoc exemplo alij ad implorandam Xauerij opem, Christi que fidem expetendam, accensi. Inter quos leprosus fuit honesto loco natus. Hic certum hominem ad Franciscum allegauerat, rogans ut ad se curandum accederet. Et ille legatione benignè audita, occupationes excusans, eò vnum ex comitibus suis miserat, monitum quid facto opus esset. Is igitur ægrum, ex Francisci præscripto salutatum, ter interrogat, num fieri velit Christianus? annuentem manu in crucis morem ducta protinus signat. mira dictures: subito crux lepram absterlit. Quocirca ille Christianis præceptis imbuatur, ac deinde baptismo lustratur. Hæc in Canagoximæ ciuitatis oculis gesta, cum alij, tum Vincentius Pereira Lusitanus Nauarchus in India Francisci Socijs enarrauit, grauis quamuis magnæ rei auctor, idemque Xauerij, ut proditur, familiaris.

CAPVT IV.

De Antonij Criminalis martyrio cognoscit.

LÆTVM rei Christianæ successu Xauerium haud leui dolore affecerunt. Itera eisdem ferè diebus ad eum ex India

dia perlata, ex quibus de Antonij Criminalis morte cognouit. Is (vt suprà ostendimus) Comorino promontorio à Francisco præpositus, re Christiana per quadriennium præclare gesta, anno 1549. haud multò prius, quàm in Iaponiã appulit Xauerus, martyrij decus laborum suorum præmium adeptus est. Nam cum magna Badagarum manus, Christianæ religionis odio accēsa, ex finitimo regno Bisnagæ Comorinēsem populabūda inuasisset oram; Christiani, vt in re trepida, tecta protinus & vicos deferere: ad naues Lusitanorum, quæ tum fortè aderant, pro se quisque confugere cœperunt. Ibi in maximo puerorum ac mulierum tumultu Antonius, multis simul anxius curis, hortabundus fugam trepidantibus expedire, instare cunctantibus, imbecillis opem ferre. Inter hæc aduentante hoste, veritus ne fortè neophytorum aliquos à barbaris interceptos tormentorum acerbitas à Christi fide abstraheret; decreuit, si res posceret, *bonus pastor animam suam dare pro ouibus suis.* Inuitabatur à Lusitanis in sua nauigia, vt præsens periculum effugeret: sed ille, sui oblitus, suorum consulebat saluti, pueros maximè ac mulieres, quorum imbecillitas propior periculo erat, in tutum

Ioan. 11.

*Antonij
Crimina-
lis marty-
rium.*

recipere festinans. Ita dum alios à Barbarorum crudelitate vindicat, ipse interuentu hostium interclusus à nauibus, in præcursores incidit. Tum ille Dei amore ardens, æternæque magis quàm huius vitæ memor, positus humi genibus, tollensque manus in cælum, incredibili fortitudine offert se neci. Neque barbarorum sæuitia eius virtuti defuit. Tribus hastis confossus, mortem occubuit. Fertur, cum grauius vulneratus spoliaretur, ipse in veste detrahenda prædones illos ultro iuuisse, ne vestis tenacior esset, quàm vitæ. Hic nuncius variè (quod necesse fuit) animum affecit Xauerij. Nam & tali se adiutore priuatum doluit; & tanto eiusdem bono, velut paris decoris sibi quoque destinati pignore, mirè lætatus est. Itaque lacrymis simul & laudibus debitis tam memorabilem sancti viri mortem prosecutus, sperare cœpit, agrum illum, martyris rigatum sanguine, vberiores in dies fœtus editurum. Nec Xauerij spem rei deinde fefellit euentus. Ex eo tempore nusquam latiores extiterunt, quàm in ora Comorinensi, Euangelij fruges; adeò multiplex subinde soboles orta neophytorum, non facilitate magis, quàm pietate præstantium.

CAPVT V.

Rei Christianæ cursu Cangoximæ impedito, Firandi & Amangucij Euangelium prædicat.

DISP AR in simili causa Cangoxi-
manæ ciuitatis Francisci que con-
ditio fuit. Cùm enim is, martyrij audus,
auctoritatem obtinisset Bonziorum,
iamque læta neophytorum seges niteret;
subitò procella, à Bonzijs concitata, rei
Christianæ ingentē intulit calamitatem,
quæ Xauerio grauior omni martyrio ac-
cidit. Multi iam, cælestis Numinis instin-
ctu, Christiana susceperant sacra: plures
ad Christi religionem perspecta veritas
pelliciebat: cùm Euangelij cursum (id
quod tanto antè Franciscus prouiderat)
Bonzij auerterunt. Nam Christiana re-
ligione inducta, cuius incrementum eos
fefellerat, Deorum religionem, suamque
auctoritatem, ad ludibrium recidisse in-
tuentes, enimvero flagrare ira, odio fure-
re cœperunt. Ergo non magis dolore,
quàm Diabolo stimulante, ad Re-
gem frequentes cœunt, grauius sanè se-
uereque illi denuntiantes, Videret etiam,
atque etiam quid ageret; dum integra
res esset, suæ communi que prospiceret,

„saluti. Si suos populares peregrinas reli-
 „giones suscipere pateretur, profectò Deos
 „patrios passim ludibrio futuros: quibus
 „iratis, cui dubium esse, quin Cangoxi-
 „ma, Regnumque eius vniuersum breui
 „euertendum foret? An verò non videret
 „Christianam religionem Iaponicæ peni-
 „tus aduersari; tantumque de illa demi-
 „quotidie, quantum Christianæ accede-
 „ret? An ignoraret acerbissimum patrijs
 „Dijs inurere dolorem, quicumque patria
 „sacra postferret peregrinis? vtique leuior-
 „rem culpam esse peccantis populi, quam
 „Regis in peccato alieno conniuentis. cæ-
 „lestes iras morâ fieri acriores. Iaponicæ
 „quippe religionis conditores haud du-
 „biè, pro tanta cõtumelia, debitas de Can-
 „goximanis expetituros pœnas: & pauco-
 „rum impietatem Regi Regnoque exitio
 „futuram. Quare si quis ei patriarum cæ-
 „remoniarum, si quis Deorum respectus
 „memoriaue esset; eorum vel gratiã spe-
 „ctaret, vel formidaret iram. Hac Bonzio-
 „rum oratione ille perterritus, & simul
 „commercij Lusitanorum spe frustratus,
 „protinus cum vinculorum mortisq; mi-
 „nis edicit, atque interdicit, vt omnes pa-
 „triam retineant religionem: neu quis-
 „quam in posterum Christianis mysterijs
 „initietur. At Xauerus, meliora quotidie
 spe-

sperans, cū summa cura excolebat neophytos: quod ab ea re otij erat, ex consuetudine sua tribuebat Deo, quo cum magis, quàm cum hominibus versabatur, diuinum colloquium non tantū virtutis hortamentum, sed laboris etiam solatium ratus. Itaque grauissima famis & frigoris incommoda, aliasque maximas difficultates, homo peregrinus, in barbara & infesta ciuitate, mira æquitate animi pertulit. Cæterum anno in hisce laboribus & erumnis circumactō, cū penitus obseptū Euangelio iter Cangoximæ cerneret, demigrare statuit aliō. Neophytis ergo valere iussis, Paulo eorum tutelam reliquit: ipse, Cosmo Turriano & Ioanne Fernando comitantibus, noua erectus spe, in Figuenum Regnum, quō iter Lusitani auerterant, petere intendit. Incredibile dictū est, noui Christiani in Francisci digressu quantum profuderint lacrymarū. quippe illum cū alijs nominibus, tum verō ob egregiam eius sanctitatem, eximiè carū habebant omnes. Quocirca flentes, eumque magistrum, ducem, patrem confusis appellantes vocibus, pro se quisque immortales abeunti egere grates, quōd eis tanto suo labore æternæ salutis monstrasset viam. Erant neophyti facile octingenti, tam bene instituti, ut.

*Regnum
Figueny.*

*Firandū
oppidum.*

Paulo magistro intra paucos menses or-
bati, septem ipsos annos, sine vllō duce,
omnes ad vnum in Christi fide perman-
serint, quoad aliquot è Societate I E S V
eò missi venère. Figuenum regnum est
in eadem Iaponiæ insula, quam Ximum
appellari docuimus. Ad huius Regni op-
pidum (Firando nomen est) millibus
passuum à Cangoxima circiter CC. pro-
gressus Xauerus, benignè à Lusitanis, &
eorum instinctu etiam ab Rege excipi-
tur: apud quem dies aliquot diuersatus,
oppidanos facilè centū ad Christi fidem
cultumque traduxit. Et quanquam eum
operæ apud Lusitanos & Firadenses po-
sitæ haudquaquam pœnitebat (plures
quippe Firandi paucis diebus, quā Can-
goximæ multis mensibus, ad Christi ad-
iunxerat gregem) tamen maiora mente
complexus, Cosmo Turriano neophytos
committit, ipse cum Ioanne Fernando in
Iaponem insulam traiecit, Meacum pe-
titurus. Verū edoctus à locorum peri-
tis, Amangucium oppidum satis celebre
in via esse: confestim eò, Amanguciani
Regis animum ac sensus tentandi explo-
randiq; studio, pergit. Oppidum est ma-
ritimum in præcipua illa Iaponiæ parte,
quam Iaponem propriè vocari diximus,
Amangucium in primis amplum ac no-
bile:

*Amangu-
cium op-
pidum.*

bile: quippe sedes Amanguciani Regis,
 qui, opibus præpotens, cum Meacensi
 Rege omnium maximo de imperio di-
 mieat. Id oppidum, gentis more, tectis li-
 gneis constat: familiarum millia ample-
 ctitur circiter decem. Abeffe dicitur
 à Firando millia passuum fermè 300.
 Huc igitur cùm venisset Xauerius, repe-
 rit nobiles viros permultos, pluresque è
 plebe, avidos cognoscendæ Christianæ
 religionis, de qua multa rumore ac fama
 dudum acceperant. Itaque in compitis
 ac triuis bis in die descripto (nondum e-
 nim linguam Iaponicam probè norat)
 Euangelium diuulgare instituit, magnâ
 hominum frequentiam concursuque. Cæ-
 terum sermonem de diuina Lege non æ-
 què prosperè omnium excipiebant aures.
 multi audiebant sanè libenter: plures
 contra aspernabantur penitus: nonnulli
 etiam procacius irridebant. Quocirca
 per vias euntem deinde Xauerium, velut *Xauerius*
 insanum, magna puerorum ultimæque *velut in-*
 fortis hominum turba prosequiebantur *sanus ex-*
 illudentes, atque ea quæ audierant Chri- *agitatur.*
 stianorum mysteria legesque nominatim
 per iocum ac ludibrium inculcantes. Quæ
 ille omnia, non tam contumeliam quàm
 contumeliæ causam intuens, æquo læ-
 roque ferebat animo. Ita plus ferendo
 O 5 quàm

quàm dicendo profecit. Namq; auditorum prudentiores, eum minimè fatuum esse intelligentes, egregiam eiusdem in tot probris, verborumque contumelijs, patientiam æquitatemque animi admirabantur, vtique cùm eundem audirent inde vsque ab Europa per immensa Oceani spatia in Iaponiam, duntaxat nouæ religionis tradendæ studio, traiecisse. Ad vltimum peregrina virtus miraculo esse cœpit, & multorū sermonibus ac studijs celebrari colique. Ergo Dynastæ plures, diligentius exploraturi quid tandem religionis ex alio aduexisset orbe, eum domum suā accersebant, suapte sponte pollicentes, si religiones, quas afferret, ipsis probauisset, haud dubiè patrijs prælaturos. Sed nimirum id opus *nō est volentis, neque currentis, sed misereantis Dei*. Ex dē res aliter ab alijs, à plerisque autem auribus magis, quàm animis admixtæ. Post dies aliquot in compitis & priuatorum ædibus non sine fructu consumptos, ad Regem, eius aacerfitu, Xauerius venit. Percontanti genus, causamque suā in Iaponiam aduentus, respondet se natione Hispanum eò diuinæ legis prædicandæ causā venisse, de ipsorū salute sollicitum. Neminem quippe saluum esse posse, qui non Deum huius vniuersitatis opificem,

A Dynastis domū accersitur.

Rom. 9.

ac IESVM vnicum Dei Filium, omnium gentium Saluatorem agnosceret, eiusque cælestem salutaremque legem impensius custodiret. Iussus ergo ab Rege protinus eam legem explicare, morem illi gessit haud inuitus, bonamque sui libri excitauit partem. Auditus est horam circiter attentè sanè ac diligenter. Sed Rex barbarus, audiendis rebus cælestibus, quàm gerendis aptior, audita neglexit. Xauerius inde ad concionandi munus reuersus (vt paulatim consuetudo homines, quamuis feroces, mitigat mollitque) æquioribus populi animis, secūdioribusque concionibus, est vsus. Complures iam egregia Christi facta cupidè audiebant. Vbi verò ad acerbissimos eius cruciatus, indignissimamque necem ventum erat, lacrymis temperare non poterant: adeò etiam barbaris miseranda videbatur. Misericordia religioni aperuit viam, nonnullique Christo aggregari cœpti. Verùm Franciscus haud operæpretium ratus in ea vrbe versari diutius. Meacum pergere decreuit, ea mente, vt à Meacensi Rege, qui propter imperij magnitudinem Magnus Rex dicitur, veniam diuulgandi Euangelij peteret. Meacum quippe urbem totius Iaponis longè clarissimam sciebat esse, ac Gymnasio maximè inclytam. De

Regi Euangelium prædicat.

Ethnici audiendo Christi cruciatus lacrymantur.

Magnus Rex Meacensis.

cuius magnitudine vrbs, celebritate Collegiorum, Cœnobiorumque multitudine, in ipso itinere adeò multa cognorat, ut ei in animo fuerit rectà contendere Meacum. Sed, Deo Cangoximanis fauente, Cangoximam, ut suprà diximus, nauis appulsa est, vbi spes Christianæ rei bene gerendæ diutius quàm fructuosius eum retinuerat. Meacum igitur iturus, dedit se in viam duobus comitibus, Ioanne Fernando è Societate, & Bernardo Iapone neophyto, antiquæ probitatis viro, qui Cangoximæ ad Christi fidem accesserat primus.

CAPVT VI.

Meacum magno labore contendit.

MEACVS vrbs in media fermè insula sita est, velut Iaponis vmbilicus. Distat ab Amangucio, quod in primo insulæ aditu est positum, recta quidem regione passuū millia non ampliùs CL. Sed anfractus maximi æstuariorum ac montiū intercedunt. Eò iter intēdit Xauerius anno post Christum natū M. D. L. mense Octobri, quo mense in Iapone ingruit frigus. Erat tum iter illud non modò saxis asperum, sed etiam perpetuis oblitum niuib⁹, quas acri gelu vis hyemis adstrinxerat

xerat. Quocirca passim in syluis concre-
tæ ex niue glacieque quasi trabes ex ar-
boribus pendebant, pestem atque exitiū
viatoribus minitantes. Accedebant bel-
lorum, quibus tota regio ardebat, haud
leuia pericula: crebra etiam latrocinia,
quibus itinera erant infesta. Franciscus
tamen omnium rerum, præterquam di-
uinæ prouidentia, salutisque animorum,
immemor, iter adeo longinquum ac pe-
riculosum alienissimo anni tempore sus-
cepit. Cæterum siue vt expeditum inter
barbaros iter, siue vt certum aliquem ta-
lis viæ ducem haberet, equiti indigenæ,
Meacum petenti, famulum semet adiun-
xit, seruitutem quoque pro Christo sibi
decoram ratus. Domini ergo equitantis
farcinulam, præter suum Missæ instru-
mentum, cursitans gestabat humeris. He-
rus quippe cursus magis quàm itineris
modo concitabat equum per obnoxia
latronibus loca. Et Franciscus pedibus
ferme ibat nudis, quod riui amnesq; va-
do transeundi se passim offerrent. Itaque
sæpenumero pedibus ex niuis & algoris
iniuria intumescens, grauitè labo-
rabat: crebro etiam cursu & farcinarum
gestatione fatigatus, glacie, aut asperitate
viæ fallente vestigia, corruerat. Quæ ille
omnia non æquo solum, sed etiam inten-

*Xauerus
equiti fa-
mulum se
adiungit.*

*Meacensis
itineris la-
bores &
arumna.*

to in Deum & à sensibus alienato superabat animo. Quippe tanta erat vis cælestis contemplationis, ut victis dulcedine sensibus, subinde in vepres indueret se; ad lapides offensus pedes laceraretque sine ullo prorsus sensu doloris. Nec verò noctis conditio melior quàm diei. sæpe de nocte imbribus madefactus, frigore confectus ac fame, ad diuersorium veniebat, ubi humana ærumnarum subsidia solatiaque suppeterent nulla. Argumento est, quod toto illo itinere oryza, eaque emendicata, vitam tolerauit, non minore alimentorum inopia, quàm corporis vexatione procedens. Tantas hæc itineris ærumnas insolentia exasperabat gentis. Iaponenses, ut elato sunt celsoque animo, peregrinum hominem, Iaponicæ elegantia ac moris ignarum, eundemque sui contemptorem, exagitabant, velut stolidum fatuumque. Quocirca in oppidis ac pagis, quâ transibat, in nauigiis quibus vehabatur, in viis passim ac diuersoriis, omnium erat ludibrium. At ille hilariter, non modò patienter, cuncta perferebat, cum Apostolo *stultus propter Christum, & omnium peripsema* esse gestiens. Mensibus in itinere duobus exactis, demum innumerabilibus terra marique perfunctus malis, Meacum Dei benignitate sal-

*Xauerus
exagita-
tur ut sto-
lidus.*

nus & incolumis peruenit. Meacus vrbs
 est Regia. Iaponiæ totius longè maxima
 ac celeberrima. Ea cùm floreret (si famæ
 libet credere) tectorum propè CC. mil-
 libus frequentabatur; sed crebris vastata
 bellis, populationibus, incendiis, propè
 dimidio minor euasit. Sanè murorum cir-
 cuitus, vrbisque vastitas ea est, quæ ve-
 ram esse ostendat vastitatis famam. Cùm
 eò venit Xauerius, domorum habebat
 facilè centum millia. Meaci Academia
 est percelebris; Collegia discipulorum
 quinque præcipua, Cœnobia verò innu-
 mera virorum mulierumque. Itaque ma-
 xima seges ac materia conuersionis offer-
 ri videbatur. Verùm (quæ sunt occulta
 Dei consilia) ea spes prorsus irrita atque
 inanis fuit. Meacum vt venit, intentus in
 occasionem Regis adeundi, petendi que
 ab eo vt faceret Euangelij in suo Re-
 gno pronuntiandi potestatem, ad Regi-
 am dies aliquot frustra expectauit. Iapo-
 nicæ quippe consuetudinis urbanitatis-
 que inscitia, vulgaris & obsoleta vestis,
 Christianæ vitæ simplicitas eum cohorti
 Regiæ eludendum præbebant. Itaq; ad-
 eò obstructos omnes ad Regem inuenit
 aditus, vt nunquam omnino eum adire
 licuerit. Ergo cùm interim comperis-
 set, cæteros Dynastas, Meacensis Regis

*Meacus
 vrbs ma-
 xima &
 celeberrima.*

*Xauerius
 à cohorte
 Regiæ elu-
 ditur.*

*Lapidibus
appetitur.*

maiestate obsolescente, nequaquam illi dicto audientes esse; mutato consilio, curaque impetrandi Regij diplomatis ommissa, tentare Meacenses coepit, quo tandem animo Christianam acciperent legem. Reperit ciuitatem omnem sollicita expectatione, suspensam metu bellorum ingruentium. Itaque, auersus auribus animisque omnium, tempus terebat. Ultro etiam incompitis ad circumfusam multitudinem verba faciens (quod idem illi in aliis quoque oppidis acciderat) à pueris ac fece plebis passim obsoletis calceis, aut etiam lapidibus petebatur exigebaturque, adeò nihil salutare non modò ad animos, sed ne ad aures quidem admittebat obstinata superstitio. At ille *ibat gaudens, quòd dignus habitus esset pro nomine IESV contumeliam pati.* Demum vt perspexit nec pacatam esse ciuitatem, & ab Euangelio prorsus alienam; enimvero doluit sibi, post tantos itineris labores, re infecta, nulloque cum manipulo ex tanta segete discedendum: sed tota re diuinę voluntati prouidentiaque permessa, Amangucium remigrat, illa se cogitatione consolans, præclarum esse pro Christo magna non solùm agere, sed etiam pati.

CAPVT VII.

*Amangucij Rege muneribus conciliato,
complures Christianos facit.*

AMANGVCIVM igitur, pari ferè labo-
re & incommodo atque inde Meacū
ierat, reuersus, ex templo statuit Regem
conuenire: eiſque à Præfecto Indiæ, Epī-
ſcopoſque Goano, literas ac dona, quæ Fi-
randi reliquerat, tradere. Hæc ille mune-
ra Meacenſi Regi, qui totiùs Iaponiæ
maximus ferebatur, destinarat animo.
Cæterum vbi animaduertit illum preca-
rio iam regnantem, non tam imperio ma-
gnum eſſe, quàm nomine, Regem autem
Amangucij opibus pollere; mutata vo-
luntate huic danda cenſuit, ratus eum ſi-
bi potiffimùm donis conciliandum, qui
rem Chriſtianam auctōritate iuuare plu-
rimum poſſet. Itaque Firandum celeri-
ter reſſus, nouam Regis adeūdi ratio-
nem, quam ſubiecerat neceſſitas, init.
Iam uſus eum docuerat, ab Iaponibus,
communi mortalium vitio, homines ſpe-
cie cultuſque corporis æſtimari, pannos
verò vix hominum numero haberi; per-
inde ac ſi viri decus veſtitus magis quàm
virtus foret. Quocirca obſoleta veſte de-
poſita,

*Splendore
vestis adi-
tum sibi
facit ad
Regem.*

*Dona Re-
gi offert.*

*Regis do-
narepudi-
at.*

posita, vestitus elegantiam assumere de-
creuit, & splendore vestis oculos specio-
sa magis quàm vera bona spectantium
capere, vt eorum deinde animis lucem
offerret veritatis. Ergo Amangucium cū
remeasset, splendida in veste, duobus tri-
búsve famulis comitantibus, adiit Regē.
Et consilium comprobauit euentus. Pro-
tinus ab affeclis ad Regem introductus,
ab eo sanè benignè comiterq; excipitur.
Pauca præfatus, à Prorege Indiæ & Goa-
no Episcopo literas amicitie obfides, per-
egrina munera amicitie pignora, atque
in his monochordum & horalogium Re-
gi tradit, non tam pretio quàm nouitate,
& admiratione artificij, grata illis locis &
accepta. Rex igitur literis donisque Lusi-
tanorum mirè lætus, magnum argenti
aurique pondus Xauerio inuicem elar-
gitur. At ille memor se non mercatorem
esse, sed Sacerdotem, remisissis quæ offe-
rebantur, Regem precari enixè institit,
vt diuinæ Legis in sua ditione sibi pro-
mulgandæ suis popularibus, accipiendæ,
potestatem regio faceret edicto; hoc do-
no nullum sibi, nullum Lusitanis dari
optatius posse. Itaque Rex tantam ab-
stinentiam admiratus, aspernantis quod
alij per ingentia fretorum terrarumque
pericula peterent, non dubitauit eius re-
ligio-

ligioni fauere, cuius suspiceret virtutem.
 Extemplo igitur per omnes vr̄bis vias
 pronunciare præcones iubet; placere Re-
 gi Christianam Religionem proponi suis
 popularibus, vt, quicunque vellent, fie-
 rent Christiani. Proinde nequisquam Lu-
 sitanos Sacerdotes factō verbōue læde-
 ret, neu cuiquam patria sacra deseruisse
 fraudi foret probrōue. Insuper, vt cum
 potestate facultatem daret, Xauerio ina-
 ne Bonziorum cœnobium ad habitan-
 dum attribuit. Ea res & nomen Franci-
 sco, & religioni existimationem conci-
 liauit. Ergo permulti, cognoscendæ
 nouæ religionis auidi, ad eum audien-
 dum confluebat. Nec illorum studiis de-
 erat Xauerius, aliquam iam ipsorum lin-
 guæ facultatem nactus. Bis in die con-
 cionem ad populum habebat, magnâ
 semper ciuium frequentiâ. Vbi peroraue-
 rat, aliquantisper cum auditoribus de re-
 bus pro suggestu expositis disceptabat.
 Aut enim interrogantibus respondendū
 erat, aut ipsi inuicē interrogandi. Id cer-
 tamen, aliis super alios vrgentibus, ple-
 runque ad multam noctem tenebat, vix
 vt esset corporis curandi locus. Nec alia
 res maiori erat impedimento, quàm Ia-
 ponicæ linguæ inscitia. Quippe identi-
 dē, cū insolens aliquod verbū festidio-

*Edictum
 Regium
 pro religio-
 ne Chri-
 stiana.*

fas.

fas delicatasque eorum offendisset aures,
 Francisci infantia risui erat. Itaque non
 deerāt, qui risus captandi causa quæstio-
 nibus eum onerarent. Cæterum is ora-
 tionis spiritus, ea vitæ ac religionis san-
 ctitas, tamque à Bonziorum vita doctri-
 naque discrepans eminebat, vt, quod di-
 cta non poterant, ostederent facta. Quo-
 circa Iapones, ingeniosos vtique & obse-
 quentes rationi, haud fallebat, quàm cō-
 sentanea essent illa, vtcunque dicerentur.
 Conueniebant multi è cœnobiis Bonziji
 Bonziæque; plures etiam è nobilitate,
 è plebe verò quamplurimi. Assiduè refer-
 ta erat domus omnium ordinum homi-
 nibus: ac sæpe aduentantium capere ne-
 quibat multitudinem. Interrogationes
 adeò multæ fuerunt ac variæ, vt discussa
 demum errorum caligine, ac luce verita-
 ris oborta, non pauci ex Francisci respon-
 sis perspicerent, leges suorum Deorum
 inanes ac falsas, diuinam autem veram
 esse solidamque. Nec in suscipienda vera
 religione, quàm in excutienda, segniores
 fuerunt. Diebus aliquot in percontando
 respondendoq; consumptis, plures Chri-
 stiani fieri; primi autem omnium ij, quo-
 rum præcipuè peruicacia Xauerio in con-
 cionibus certaminibusq; obstiterat, Deo
 pertinaciâ in facilitatem vertente. Quan-
 quam

quam primum decus non doctrinæ fuit, *Ferdinandi virtus.*
 sed patientiæ. Fernando Francisci so- *Iaponis cu*
 cio in triuio concionante ad plebem, Ia- *iustam in*
 pon fortè quidam præteriens ad concio- *solentia.*
 nem accessit. Inde, vt erat homo insolens, *prodit in medium, & collectam in ore*
 saliuam in concionantis os conijcit: eam
 ille contumeliam adeò patienter tulit, vt
 nihil omnino commotus, absterfa linteo
 facie, institutum pertexeret sermonem.
 Tantæ patientiæ miraculo motus quidā *Patientia*
 e concione, in animum induxit suum, à *vis ad E-*
 viris tanta virtute præditis non posse reli- *thnicorū*
 gionem, nisi sanctam, afferri. Itaque do- *conuersio-*
 mum ad Franciscum venit, instituitur, ac *nem.*
 primus omnium baptizatur. Huius exē-
 plum alij deinceps sequuti. Inter hos *Laurentio*
 Laurentius quidam Luscus tantum ani- *Luscus cō-*
 mo diuinæ lucis accepit, vt, nuncio rebus *cionator*
 humanis remisso, totum se Deo conse- *egregius.*
 craret, magno cum Iaponiæ emolumen-
 to. Is namque in Societatem à Xauerio
 adscriptus, egregius deinde conciona-
 tor extitit; populariumque suorum quàm
 plurimos ad Euangelij lumen adduxit.
 Baptismate deinde lustrati honesti homi-
 mines multi, qui summa Francisco fami-
 liaritate deuincti, tantopere ei gratificari
 studebant, nunquam vt satisfacerent sibi.
 Quocirca de Iaponum sectis ac religio-
 nibus

nibus ab illo interrogati, impensius etiam, quàm rogabantur, omnia predebant.

CAPVT VIII.

Cognitus Iaponum sectis, complures eorum conuertit.

*Iaponum
secta.*

EX his igitur ille longè accuratiùs quàm antea Iaponicas religiones disciplinasque cognouit; sectas vigere in Iaponia tum virorum tum feminarum omnino nouem: liberum cuique esse, quàm velit sequi. Itaq; euenire vt in iisdem sæpe tectis, quot capita tot penè sint disciplinæ; domesticique inter se contendant, suam quisque aliis præferre conantes. Ex hisce sectis nullam de mundi animorumque procreatione quicquam tradere. Nimirum idcirco, quòd nullum horum esse principium consentiant vniuersæ. Inter omnes conuenire, post hanc vitam sedes esse animorum duas, damnatorum vnâ, alteram beatorum. Cæterùm quale tandem sit beatorum domicilium, cuius imperio animæ detrudantur ad inferos, docere neminem: tantùm quasdam decantare fabulas de suarum disciplinarum auctoribus, quorum Xa-

ea & Amida principes numerentur: eos propter aliorum salutem grauissimas ultro subiisse pœnas, maximeque diuturnas. Harum sectarum alias trecentis, quingenis alias præceptis contineri: omnes tamen quinque tantum leges ad salutem necessarias ducere, quibus caueatur; Ne hominem occidant, neu animal vllum occisum comedant, neu furentur, neu mœchi mendacesque sint, neu vinum bibant. Bonziosverò & Bonzias hoc suscepisse, vt pro populo, qui, urbanis curis negotiisque impeditus, eas seruare nequeat leges, ipsi satisfacerent; hac tamen lege, vt eis domicilia, redditus annuos, cæteraque attribueret vitæ subsidia, & scilicet honorem haberet. Quocirca locupletes è populo, ac Dynastæ, vt peccandi licentia fruerentur, conditione accepta, impensè illis quæcunque postularent concessisse, ratos Bonziis deprecantib⁹ haud dubiè vel ab inferiorum pœnis se vindicatum iri. Bonzios porrò ipsos ab omnibus petere eleemosynam, dare nemini. His aliisque rebus eiusmodi comperitis, Xauerius suis Iapones institutis quasi armis oppugnare adortus, sic apud populum cum Bonziis cœpit agere, vt eorum cōmenta certis argumentis rationibusque conuelleret. Præcipuè verò docebat, ex

*Xaca &
Amida Ia
ponū Dī.*

*Bonziorū
improbi-
tas & auaritia.*

infe-

inferorum suppliciis Bonziorum deprecatione eximi neminem posse; utique cum Bonzij leges, quas pro aliis servaturos se recepissent, ipsi minimè servarent. Constabat quippe illos, lapsa iam vetere disciplina, potare vinum, carne clàm vesci, palàm mentiri mœchari que. Proinde populus, patefactis Bonziorum dolis, indignari vulgò, & illorum fraude se deceptos, bonisq; spoliatos, queri. Et ab ipsis Bonziis demum veritatis confessio expressa est: nisi solertia eos ab inopia vindicaret, enimvero fore sibi pereundum fame. Itaque ex eo Bonzij magna non solum damna, sed etiam dedecora subierunt. Inde Xaverius, comperto ex Iaponum amicorum sermonibus literarumq; monumentis, Xacam & Amidam duorum annorum millia explevisse, Xacam verò octies millies natum, aliaque multa his similia, risu quàm relatu digniora; ex templo ineptas fabulas exagitare institit, illos non homines aut Deos, sed Diaboli portenta fuisse demonstrans. Quibus Bonzij, venefici, cæteri que diuinæ legis aduersarij prorsus conuicti, cum reticerent; gaudebant scilicet Christiani, in suscepta fide ac proposito confirmati: Ethnici verò qui aderant, perspectis magistrorum erroribus, in suis religionibus laban-

*Fabula
Iaponum
de Xaca
& Amida*

labantes, paulatim ad Christi cultū transferebant se. Ergo indignè ferentes Bonzj, grauitere eos, quòd patrias religiones defererent, accusare: illi contrà respondere, nimirum diuinam legem magis cōsentaneam esse, idque vel ipsis auctoribus, qui Iaponicis obiecta legibus refellere nullo modo sustinerent. Rursus Bonzj obiectare Francisco auctoritatem Sinarum, à quibus religiones petitas Iapones haberent. Nunquam utique Iapones religionem & cærimonias mutatu-
 ros, nisi prius Sinæ mutassent. Proinde abiret illuc, inferret Euangelium, Sinis Christi iugum imposeret: illis subactis, tum demum Iaponiam quoque in Christi fidem ultro esse venturam. Cæterum hæ Bonziorum voces nihil admodum Xauerij conatibus obstabant, qui nihilo minùs destinata exsequi studebat. Iapones qui-
 dem, qui nihil penitus de Solis, Lunæ, *Iapones Astronomia*
 stellarum, orbium cælestium, terræ, *ignari.*
 maris, animorum, cæterarumq; rerum molitione inaudierint, huius vniuersitatis opificem & effectorem vulgò nullū agnoscunt. Francisco igitur ostendente, rerum omnium ac nominatim animorum conditorem esse Deum; mirabantur scilicet eiusmodi rerum principium non Iaponibus modò, sed etiam Sinis, vnde ipsi reli-
 gio-

*Acuta Iaponum interrogatio-
nes.*

gionem adsciuissent, penitus occultum & ignotum fuisse. Admiratio eò demùm erupit, vt non magis Xauerium Christi; religionem suspicerent, quàm Bonzios Iaponicasque contemnerent sectas. Hisce ergo disputationibus adeò Bonziorum nationem conturbauit Xauerius, vt, qui ante eius aduentum de suis legibus inter se contenderent, iam, omisso hoc certamine, omnes pariter de vna Dei lege loquerentur. Ac multi multa quotidie percontabantur ex Francisco; vnùmne esset rerum bonarum malarumq; principium, idq; vtrum bonum an malum? Respondenti, vnum esse rerum omnium principium, & summè bonum, obijciebant illi Diabolos humani generis hostes, quos malos esse constaret: si Deus bonus esset, cur res tam perniciosas procreasset? Tum Xauerius illos bonos procreatos à Deo, suo vitio malos euasisse, atque idcirco apud inferos æternis mactari suppliciis. Et illi deinceps quærere institerunt: Cur Deus homines ab se ad suum cultum cōditos, à Dæmonibus in fraudem impelli sineret? Quin humanas mentes ad virtutem propensas fecisset potiùs, quàm procliuēs ad vitium? Ad ea Franciscus, hominem liberum esse naturâ; diuinâq; præsidia ad pugnam victoriâque parata, si modò vti velit,

velit, habere demonstravit: & simul humanum genus ad honestatem natum, parentum vitio, maloq; cultū deprauatum esse docuit. Tum illi ab hominum culpa in seueritatem Numinis versi, sciscitari cur tandem inferorum carcerem malorū ultimum ædificasset? cur hominum æternis addictorum cruciatibus nulla unquam eum misericordia caperet? Contrā Xauerus ostendere, tantam esse Dei maiestatem, tanta eius in homines vel vniuersos vel singulos promerita, vt nullum reperire posset supplicium tantum, quod non homuncioni, cælestis numinis violatori, pro tanto scelere deberetur. Eam tamen esse Dei clementiam, quæ semper aliquid de merita remitteret pœna. Et hæc quidem, aliaque his similia, ingenti assensu audiebantur, vt cuncti facile acquiescerent. Cæterum illa cura eorum animos sollicitabat maximè, quod nec benignus æquus Deus videretur, qui omnium regionum, præterquam Iaponiæ, memor, Iaponibus ante Francisci aduentum nunquam indicasset sese; vtique si quotquot ignotum non coluissent Deum, ad inferorum damnasset supplicia, eodemque fuisset ipsorum maiores, cælesti luce fraudatos, præcipites ferri agique. Ad hæc Franciscus demon-

frare, diuinam legem, mortalium animis
 insitam, legum omnium esse longè anti-
 quissimam. Quippe Iapones etiam ante
 leges ab Sinis petitas, rationis admonitu
 non ignorasse, nefas esse hominem occi-
 dere, furari, peierare, & cætera quæ diui-
 na lex prohiberet. Itaq; si quis tale quid-
 piam admisisset, conscientiam, quasi scele-
 ris vindice, stimulante cruciari. Id adeò in
 solitario homine explorari licere, qui in
 desertis syluis sine ulla litterarum legum-
 ue humanarum cognitione educatus, ta-
 men diuinarum legum de homicidio, de
 furto, de periurio, rebusq; cæteris, haud-
 quaquam foret ignarus. Quod si in bar-
 baris quoq; nationibus cerneretur, quid
 tandem in humanis ac politis futurum?
 An non igitur iure multari simplicibus, qui
 diuinam legem naturæ insitam violarint;
 quam si obseruassent, utique eis cælestis
 fuerit oboritura lux? Hoc responso cum
 silentium esset eis impositum; paulatim
 salubre Christi iugum accipere cœperunt.
 Ergo duorum mensium spatio ciuium
 capita baptizata facilè quingenta. Hi flen-
 tes vicem liberum, parentum, necessarior-
 um, maiorumque suorum, sciscitaban-
 tur identidem de Xauerio, ecqua spes, ec-
 qua via foret æternam ab eis miseriam
 depellendi: quibus ille obortis lacrymis
 ab-

*Iapones
 quingenti
 baptizati.*

abnuens suadebat, vt hoc impensiùs ipsi quibus diuinitus oblata lux salusque esset, Deo grates agerent, & alienæ cladis sensum suæ incolumitatis spe lenirent; quo necessitatem patientia faceret leuiorem. Inde illi ad alia quærenda versi, rogitabant, quæ mundi figura, qui Solis ac siderum cursus; vnde crinitæ stellæ, venti, fulgura, fulminaque existerent; quæ vis niuem, grandinem, imbres effunderet. Quarum origines rerum Xauerius, haud ignarus Astrologiæ Philosophiæque naturalis, cum expromeret, stupebant scilicet homines ad talia rudes, peregrinum ingenium pariter doctrinamque mirantes. Et harum rerum fama cum peruassisset urbem, ingens etiam Christianæ legi nomen fecit, vt non in publico tantum, sed etiam in priuatis tectis celebraretur. Et ea res haud minus emolumentum dempsit Bonziorum familiis, quàm adiecit rei Christianæ plurimorum animis à patria superstitione auersis. Iamque opinio erat, breui multa illorum cœnobîa, compluribus Bonziorum disciplinâ deferentibus, deficientibusque vitæ subsidiis, peritura; magno utique rei Christianæ incremento. Quantū porro Bonziorum auctoritas diminuta atq; obtrita sit, vel ex eo intelligi licet, quòd eorum

studiosissimum quemq; iam non tam voluntas quàm necessitas in veteri retinebat instituto. Dynasta quidam erat, Aman-
gucij copiosus & opulentus in paucis: is
vnâ cum coniuge impensè & Xauerio &
Euangelio fauebat. Verùm vtrique præ-
teriti temporis temeritas ademit in po-
sterum libertatem. Hi nimirum multa
Bonziis domicilia ædificata magnis redi-
tibus instruxerant, Amidam, quem præ-
cipuè colerent, sibi ad beatitudinem pro-
pitiaturi. Quocirca negabant commissu-
ros se, vt collectam per tot annos tantis
sumptibus Amidæ gratiam commutata
religio subitò effunderet. Nisi hæc animū
remorderet cura, aliud consilij esse ca-
pturos. Bis insipientes, qui & temere er-
rarint, & hære in errore quàm emerge-
re maluerint. Sed quod hi vano veteris
instituti respectu noluerunt facere, vt spe-
ctatam Christi fidem sequerentur, id alij
complures, veritatis luce capti, impensè
fecerunt. Ergo Bonzij, ludribij damni-
que impatientes, irâ & inuidiâ furere in
Christianos; in suis concionibus, eodem
tempore habitis, multa in Deum impiè
iactare: multa contumeliosè, quæ in i-
psos conuenirent, in Franciscum euome-
re: minaciter Iaponib⁹ denunciare, Iapo-
niam, simul Christianæ legis iugum acce-
pisset,

pisses, interituram. Sed eorum contume-
 lia magis ipsis odium, quàm Xauerio
 contemptum, crearunt. Iapones enim
 dubij Bonziorum maledicta ex inuidia
 ac malevolentia oriri, non solum id ipsum
 prædicare, sed innoxio etiam fauere cœ-
 perunt, inuidorum obrectatione in lau-
 dem fauoremque cedente. Inter hæc
 Franciscus summa cum cura exquirens,
 ecquam Iapones notitiam habuissent o-
 lim Euangelij Christi que, comperit Ia-
 ponicarum literarum, siue Iaponum ipso-
 rum testimonio, Iapones, ante ipsius ad-
 uentum, Christi nomen ne fama quidem
 accepisse. Quæ res strenuum alioquin in-

*Iapones
 nullam
 Christi &
 Euangelij
 lucem as-
 ceperant.*

Euangelio circumferendo Xaueriū, haud
 secus quàm par erat, stimulauit, mirè læ-
 tum eò religionis propagandæ causa pe-
 netrasse; vt Euangelij sonus in vltimis
 auditus terris, etiam in vltimis insulis au-
 diretur. Pluribus iam ad Christi ouile
 congregatis, florebat res Christiana, cum
 magnum ei vel adiumentum vel decus
 accessit. Banduensis Academia est in Ia-
 ponia & celebritate & nobilitate maximè
 inclyta, vtpote quæ ampliùs quatuor au-
 ditorum millibus frequentatur. Ex hac
 Academia vnus magna sapientiæ fama
 ac nomine factus est Christianus, memo-
 rabili sanè ratione. Genus est Bonzia-

*Academia
 Banduen-
 sis.*

rum, qui commendationibus dediti, quid ipsis futurum sit post vitam, & alia eiusmodi, meditantur. Ex quibus haud sanè paucos sedula commentatio in eam demum adduxit sententiam, ut in Iaponum disciplinis nihil esse censerent opis ad salutem animorum. Sic enim ratiocinabantur : nimirum, Oportere vnum omnium rerum principium reperiri: de eo in suis liberis mirum esse silentium, cum nulla usquam de huius vniuersitatis conditore mentio fiat. Quis igitur ignaros conditoris sui saluos esse posse? Sed cæteris inter pudorem metumque hæsitantibus, is, quem diximus, ad Christianorum se addidit cœtum, salutis cupiditate verecundiam vincente. Et quidem is in animo habuerat aggregare se ad Bonzios: verum ut ex Francisci disputationibus eorum agnouit errores; suum utique mundi que opificem, quem Christiana religio proponeret, colendum ratus, mutata in diuersum mente, Christo adiunxit sese. Ea res quæ Bonziis acerba, tã iucunda neophytis fuit. Cum enim is in sua ciuitate eruditionis primas teneret; eius auctoritas in vtramque partem valebat plurimum. Quocirca illo ad baptismum cæteros suo exemplo incitante, res Christiana & dignitate & numero aucti-

etior cœpit esse. Tantus autem neophy-
tis ea re ardor iniectus, vt pro se quisque
cum Ethnicis de religione decertarent; conuictos
velut captiuos ad baptismum adducerent;
suasque inter se pugnas ac victorias compararent.
Qua ex re Franciscus eam percipiebat animo voluptatem,
que omnem laborum ærumnarumque exstingueret sensum.
Igitur Amangucij ingenti incremento Christiana res
aucta est (quippe vnus anni spatio ad tria capitum
millia baptizata) gregisque incrementum pietatis
equauit. Qui olim suas illas precatorias calculorum
series ita percurrerant, vt suæ quisque sectæ
conditorem subinde nominatim implorarent;
superstitione in religionem versa, studium illud
suum auxerunt. Nam B. Mariæ coronas rite
decurrentes, salutatione Angelica ad minores
orbiculos recitata, identidem inuocabant salubria
Iesu & Mariæ nomina: seque in Francisci,
velut vnici exempli, mores (quoad fas esset)
formare nitebantur. Tantos porro Amanguciani
neophyti progressus in pietate fecerunt sub
Xauerio, haud pœnitendo magistro, vt post eius
discessum propter Regum importunitatem à
magistris ferè ac rectoribus destituti quinque
& viginti annos, in medio Ethnico-

*Iaponum
neophytorum
ardor*

*Vnius anni
spatio
tria millia
hominum
baptizat.*

*Iaponum
precatoria
corona.*

rum, institutum vitæ Christianæ cursum
tenuerint, ipsi sibi rectores magistriq;

CAPVT IX.

*Bungi Regem ipsius inuitatu adiens,
in signi honore excipitur à Lusita-
nis.*

MAGNUM iam erat Xauerij nomen
in Iaponia, magna sanctitatis opi-
nio; vt iam humanum fastigium prope-
modum excederet. Quocirca illum Ia-
pones tanquam diuinum quendam ho-
minem venerabantur. Hæc sanctitatis
fama longinquas etiam regiones perua-
gata, Iaponiam propè vniuersam eius
nomine egregiisque factis impleuerat.
Itaque dum ea quæ exposuimus, maxi-
mè gereret Amangucij, ab Rege Bungi
litteras accipit plenas officij humanita-
tisque; Lusitanorum naui ad suæ ditio-
nis portum appulsa, ex eis se de ipsius exi-
mia virtute multa comperisse; illorum
sermonibus incensum, cupere coràm cer-
tas cum eo res communicare. Proinde ad
se Bungum primo quoque tempore
proficisci ne grauaretur. Et per idem
tempus Odoardus Gama, Nauarchus Lu-
sitanae naus, ad Bungi portum CLXXX.
millia

*Frācisus
à rege Bun-
gi accersit-
tur.*

millia passuum ab Amangucio Franciscum per literas inuitauerat. Ergo Xaverius cum noua utroque spes rei bene gerendæ affulisset, Cosimo Turriano & Ioanne Fernando in neophytorum tutela relictis, impigre se ad nouum iter accingit. Mox Duobus tribusue neophytis comitibus dat se in viam. Iam CLXXV. ferè millia passuum confecerat pedibus cum Gama illum iam de via fessum aduentare cognouit. Igitur Lusitanos aliquot cum equis properè ei obuiam mittit. Hi mille circiter passus progressi, Franciscum vnà cum neophytis Amangucianis offendunt. Erant hi domi suæ nobiles & copiosi, sed ob Christi religionem ab Rege Amangucij bonis exuti; Xauerium sequebantur Goæ. Cæterum eos splendido vestitu insignes egregij vehabant equi, ita scilicet Xauerio iubenti ad ipse pedibus equitantes subsequeretur, sarcina quidem sacræ suppellectilis onustus. tant⁹ erat amor humilitatis crucisque. Ea species Lusitanis non miserationem magis, quàm admirationem mouit talis tantique viri, tantopere semet abijcientis & fatigantis. Confectim igitur ab eis equus illi admoueri, sarcinaque eripi: contra ille nullis precibus flecti, ut equum ascenderet. Quo-

circa Lusitani, quamuis ipso inuito & reclamante, pedibus eum comitantur. Præbuit ea res gratum ac salubre spectaculum neophytis, Christianorum modestiâ comitatemque mirantibus. Ita ad Bungi portum ventum est: Fingensem, amnis nomine, incolæ appellant. Bungus vrbs Regia est in altera Iaponiæ parte insulæque, quam Ximum appellari supra docuimus. Rex Bungenfis adolescens consilio doctrinaque præibat ætatem. Per id tempus Bungi tantum imperitabat, Rex apud Iapones prudentia, quam opibus clarior. Nomini Lusitano non alios magis fauebat: quippe Lusitanorum amicitia cupidine accensus, ad Lusitaniæ Regem, Prætoresque Indiæ, iamdudum literas cum muneribus destinarat. Vt perlatum est ad Lusitanâ nauim adesse Xauerium; extemplo Lusitani cum ingenti gaudio & gratulatione obuiam effusi, pro se quisque sancti viri aduentum celebrare cœperunt. Eoque progressa res est, ut festa bombardarum omnium (duodeviginti erant) displosione quater eum subinde salutarent. Docuit inde euentus, id non tam effuso hominum fauore, quam diuino consilio, factum. Ingens creberque tot bombardarum auditus fragor naualis prælij speciem Iaponibus præbuit. Itaque Regem,

*Bungus
vrbs Re-
gia.
Rex Bun-
gensis.*

*Xauerius
omni ho-
nore à Lu-
sitanis ex-
cipitur.*

Regem, qui in vrbe haud procul portu erat, grauis cura incescit, ratum Lusitanos depugnare cum piratis. Ergo prope-
rè vnum è cohorte Regia ad Nauarchum destinat, sciscitatum quid tandē rei esset, vt pro re ac tempore Lusitanis offerret auxilium. Huic Gama, post grates Regi actas, id quod erat, respondet. Apud Lusitanos pacata omnia lætaque esse: Franciscum Xauerium, virum sanctum, & ipsi Lusitano Regi venerabilem, aduenisse: eum ab Lusitanis, vt par erat, ingenti fauore, & quibuscunque rebus effusa lætitia significatur, exceptum. Ad hæc stupere Bungenfis, & vix credere homini mendico, & ab egestate summa squaloreque vestis infami, tam inusitatum ab Lusitanis honorem habitum. Bonzij quippe *Bonzij Xa- uerij no-*
ueriti ne Franciscus, sanctimonix famā *men infamant.*
ingens, si Bungum venisset, similiter vt Amangucij Bonzio nomini officeret, eius nomen apud Regem populumq; indignis infamauerant modis. Ergo Regius ille familiaris, attonito similis, aliquandiu hæsit admiratione defixus. Conspetto deinde Xauerio, cuius ex ore, quamuis exoleta in veste, dignitas ac sanctitas eminebant, fraudem ilico sensit Bonziorum. Quocirca strenuè in urbē regressus, ab Lusitanis responsa, ab se visa, nunciat

Regi: additque eos perinde gaudio exultare ob aduentum Xauerij, ac si nauis eorum argento onusta ad portum appulisset. Proinde dubitari non posse, quin ex vano hausta forent, quæcunque de Francisco Xauerio prædicarent Bonzij, utiq; eximiæ eius gloriæ inuidentes. Enimvero Francisci os plenum esse dignitatis, adeò vt facile amorem ac reuerentiam conciliet intuentium. Tum Rex admirans, Meritò igitur illum, inquit, & Lusitani tantopere venerantur.

CAPVT X.

Insigni pompa à Lusitanis in Regiam deducitur.

PROTINVS Rex adolescentulum propinquum suum, cum literis amicissimè reuerentissimeque scriptis, ad Xauerium mittit, enixè rogans, vt postero die ad se venire ne grauetur: & simul magnum Christianæ religionis cognoscendæ studium præferens. Venit ergo Regius iuuenis ad Lusitanos, triginta nobilibus viris & morum Magistro comitatus. Qui vt Franciscum conspexit, quamuis pannosum, tamen vultu & corporis specie venerabilem, summoque à Lus-

Lusitanis honore cultum, obstupuit. Ita-
 que post redditas Francisco Regias lite-
 ras, in digressu Præceptorem suum intu- *Studium*
 ens, Nimirum, inquit, præcellētissimum *paupertas*
 oportet esse huius generis Deum, eiusq; *tis Iaponi-*
 consilia nobis prorsus occulta. Quippe *bus mira-*
 cū homini pauperi Lusitanas naues pa- *culo est.*
 rere, tantoq; bombardarum strepitu de-
 clarari velit, quàm superis cordi sit merx
 paupertatis, vulgo tam vilis, adeoque à
 mortalibus contempta damnataque. Po- *Lusitanæ*
 stero die Gama, mercatorib⁹ Lusitanisq; *Bonziorū*
 cæteris in consilium adhibitis, summo *calumnijs*
 omniū consensu decreuit, è re Christiana *obuiam*
 fore, si prima illa Francisci cum Ethnico *eunt.*
 Rege congressio, quanto maximo posset
 apparatu instructa, aliquam maiestatis
 speciem haberei: simul vt Bonziorū ob-
 trectationibus & calumnijs obuiam ire-
 tur, ne quid promulgationi Euāgelij ob-
 starent: simul vt Xauerij dignitas super-
 bissimorum hominum quæsitâ menda-
 cijs auctoritatē obtereret. Cui enim du-
 bium esse, quin, quāti ille à Lusitanis fieri
 videretur, tantidem apud Iapones esset
 futurus? Cæterum cunctis Nauarcho as-
 sentiētibus, vnus Franciscus honoris im-
 patiens, & Euangelicæ simplicitatis te-
 nax, dissentiebat. Veruntamen non tam *Ad Bun-*
 rationibus quàm Lusitanorum consensu *gi Regem*
 victus,

*cum infi-
gni pompa
inuitus
deduci-
tur.*

viſtus, ad vltimum ceſſit. Extemplo ita-
que Luſitani, preſcioſiſſimam pro ſe quiſ-
que veſtem induiti, cum Xaueſio ad vr-
bem Regiam pergunt, apparatu memo-
rabili. Parua nauigia illos vehabant, ſeri-
cis intenta velis, & præclaris vexillis in-
ſignia. Accedebant tubæ lituique, feſtum
per interualla alternantes ſonum. Igitur
ad rei nouitatem magni vndique indige-
narum concuſus fieri: ripæ omnes flumi-
nis, quâ tranſituri erant, ſpectatoribus
compleri, adeò vt ſubmoueri per ſatelli-
tes Regios turbam oportuerit, vt foret
Luſitanis ad exſcēſum locus. Confeſtim
Regis miſſu vnus procerum adfuit cum
lectica, qua Xaueſius veheretur. At ille,
gratijs comiter Regi actis, Regio benefi-
cio vti noluit: remiſſa que lectica, pedibus
peruenit ad Regiam, plurimis ex nobili-
tate Iaponica proſequentibus. Inter quos
Luſitanorū comitatus longè eminebat.
Triginta erant numero, ſplendida veſte
& torque aureo omnes inſignes: quos
totidem ſerui haud ſanè vulgari ornatu
ſequebantur. Franciſcus quoque ipſe, iſ-
dem cogentibus, habitu corporis ſe au-
guſtiorẽ fecerat; ſubinde exoletam ad
veſtem rediturus. Tum egregie rogatus
carbasi nam veſtem ſuperinduerat. Sa-
cerdotalis ſtola è ſerico villoſo viridi ad
genua

genua pendebat è collo, cum appendicula aurea, quali tum Sacerdotes ferè utebantur. Præibat eum Nauarchus æconomi instar, virgam præferēs manu. Quinque ex omni numero lectissimi iuuenes proximi ministrorum speciem gerebant. Quorum vnus Breuiarium serico inclusum sacculo, alter crepidas holosericas, alius scipionem è Bengalenſi arundine, aureo capulo insignem, galerum alius, alius denique Deiparæ Virginis effigiem cum Damascenæ vestis rubræ inuolucro præferebant. Cæteri deinceps Lusitani velut quadrato agmine sequebātur. Ipsorum inuentum hoc erat, vsurnatumque ab inuentoribus, non tam approbante, quàm non prohibente, quia non poterat, Xauerio. Hac pompa nouem celeberrimis vrbs vijs ad Regiam ventum est, tanta indigenarum frequentia, tanto visendi studio, vt etiam domorum tecta complerentur.

CAPVT XI.

Bungi Rex perhonorificum se Francisco præbet inuitis Bonzijs.

FRANCISCVS porro Regiam ingressus, Prætorianos milites, numero sex-

sexcentos, luculenter armatos offendit in vestibulo atrioque. mox in spacioſa porticu complures cohorte Regia obuios habet. Hic quique illi Luſitani, quos diximus ſubmittentes genua, quod quiſque ferebat, Xauerio venerabundi offerunt. Ex quo tanta Iaponibus, qui aderant, admiratio inceſſit, vt vulgò fremerent: Abeant iam Bonziji in malam crucem, nec poſthac in conſpectum hominum venire audeant homines vaniſſimi. Enimuero hic Xauerio haudquaquã talis eſt, qualem ipſi nobis ac Regi deſcripſerant; ſed talis vtique, vt ad eludendas inuidorũ obrectationes diuinitus eum huc miſſum ſentias. Aula hinc patuit viris nobilibus plena, vbi puer ſeptennis, ſed, quod facilè appareat, indolis raræ, ab ſene ductus, occurrit Xauerio, eumque more patrio ſalutat. Fortunatum eius in Regiam aduentum Regi perinde carum iucundumque fore, vt tempeſtius imber ſit per æſtatem ſegeti ſitienti. Proinde ingrederetur lætus, ac memor, ſe bonis iuxtà carũ eſſe, & inuiſum malis. Ad quæ cum Franciſcus comiter ac benignè reſpondiſſet, adiecit puer: O te beatum, Pater, qui ex alio orbe in alienas terras veneris, nihil hinc mercium petens, præter infamiã paupertatis. O immenſam Dei, quem

Puer ſeptennis indolis rara.

quem colis, bonitatem, ô reconditam sapientiam, cui cordi est in suis Sacerdotibus rerum inopia egestasque ! En nostri Bonziji ab egestatis probro usque eò abhorrent, ut iurati propalam confirment, pauperibus obstructum, obuallatumque esse iter in cælum. Hic Frācisclus in spem venire se dicit fore, ut clemētissimus cæli terrarumque moderator Deus, discussa tandem errorum nube, quæ Bonziorum animos occēcasset, lumen eis offerret veritatis; ipsique, cælesti luce oborta, continuo prauas opiniones abiicerent. Porro is puer, grauissimis de rebus supra ætatē differens, in vltiorem aulam Franciscū Lusitanosque deduxit, vbi Procerum filij confidebant. Qui, conspecto Xauerio, repente consurgunt vniuersi; & gentis more ter capita in terram inclinant, eum venerantur. Duo pro omnibus loquuntur. Libitum est eorū orationem effingere, ut intelligi possit, cuiusmodi eloquentia Iaponibus cordi sit. Illi igitur in hunc maximè modum locuti dicuntur: Felix tuus aduentus, sacerdos sancte, adeò gratus Regi erit, ut infantis dulcissimi risus matri vbera præbenti. Enimvero ipsi parietes, quos conspicias, tuā præsentia gestientes, tuum à nobis aduentum ingenti studio ac fauore celebrari iubent.

*Procerum
liberi Xa-
ueriū ve-
nerantur.*

*Eloquen-
tia Iapo-
num qua-
lis.*

iubent; idque in gratiam gloriamque eius Dei, de quo Amangucij mira quædā enunciaſſe te, fama vulgavit. Et in altera excipiebat porticus perampla, in interiorē aulam ferens, vbi Ficharondonus, Regis frater, cum Procerum primoribus verſabatur. Is Franciſcum vt vidit, cum cæteris benignè eum exceſſit & ſalutē accepta, redditaque, negavit diem ullum Regiæ illuxiſſe lætiorē, vtiq; cū Rex tanti viri aduentu beatiorē ſe iudicaret, quā ſi tribus & triginta (tot enim eſſe ferunt) Sinarum theſauris auctus eſſet. Tandem in vltimā longeque ornatiffimā aulam à Ficharondono, Regis germano, ductus Xaverius, Regē ipſum offendit, qui ſtans eius præſtolabatur aduentum. Ceperat iam antè Regem, ex fama rerum egregiarum, admiratio viri; ſed longè maior ex congreſſu veneratio cepit. adeò ſpeciē, quantumvis amplā ac magnificā, quā Rex animo ſubiecerat, Frāciſci præſentia ſuperavit. Quippe oris maiestatem, quā natura & cana iam ætas dederat ei, quidē adornabat ſanctimonix fulgor contra intuentium oculos penè perſtringens. Rex igitur, viſo Xaverio, paululum progreſſus, excepit eum iuxta reuerenter comiterque. Et procumbentem de more ad genua, confeſtim

*Būgi Rex
ſtans Frā-
ciſci præ-
ſtolatur
aduentū.*

*Oris ma-
ieſtas Xa-
verio exi-
mia.*

festum inhibuit, atque alleuauit manu.
 Mox ipse vltro Franciscum inclinato ca-
 pite ter patrio more veneratus, in pari
 strato sibi met assidere voluit. Post mutua *Regis Bū-*
 salutationis & gratulationis officia, Rex *gensis de*
 Ficharondonum fratrem ac proceres in- *Christia*
 tuens, clara voce, vt omnes exaudirent, *na fide te-*
 sic proloqui cœpit: Vtinam fas esset no- *Simoniū.*
 bis ex illo cœli terrarumque architecto,,
 ac rectore Deo arcana eius consilia sci-,,
 scitari, percontarique, quid tandem cau-,,
 sâ fuerit, cur aut nos in tantis tenebris,,
 iacere siuerit, aut hisce viris, ex alio pro-,,
 fectis orbe, tantum lucis ac sapientiæ in-,,
 dulserit. Constat quippe inter omnes,,
 quæcunque ab his dicatur, quamuis no-,,
 stris religionibus contraria, consentaneis,,
 firmari rationibus, adeo vt contra dici,,
 nihil possit, si rationem ducem sequaris,,
 aut nisi impos sis rationis. Bonzios no-,,
 stros contra videmus in religione expli-,,
 canda palàm hæsitare; eosdemque tam,,
 varios inconstantesq; esse, vt nunquam,,
 sibi ipsis consent, sed iidem eadem de re,,
 aliàs aliud sentiant doceantque. Itaque,,
 satis apparet, eorum doctrinam religio-,,
 nemque confusam prorsus esse, & incer-,,
 tam; vt haudquaquam rectè ei commit-,,
 tatur sempiterna animorum salus. Hac *Bonzij ar-*
 Regis oratione motus Bonzius nobilis, *rogantia.*
 qui

qui fortè aderat (Faciandono erat nomen) Regi fidenter sanè libereq; respondit : Religionis causam non esse eiusmodi , de qua ipse statuere posset , doctrinæ interioris ignarus. Proinde si quid eius ambiguum angeret mentem, præsto esse quem consuleret. Profectò se perfecturum, non modò ut scrupulum illi eximeret, sed etiam ut id ipsum, de quo ambigeret, Solis luce clarius foret. Ex quo omnes liquidò iudicaturos, & vera esse quæ docerent Bonziji, & rectè poni apud eos pretia doctrinæ. Tum Rex subridēs, Agedum, inquit, Doctor vnice, recondita ista ac retrusa vestræ religionis mysteria aliquando enuntia: nos taciti audiemus. Et Faciandonus magnificè se circumspiciens : Principiò, inquit, de Bonziorū sanctimonia ambigi nefas est. Satis constat in eo omnes, sanctam ab ijs gratamq; & acceptā superis agi vitā. Quippe cū castitatem colant, recenti pisce abstineant, teneram erudiant ætatem, moribundis collybistica chirographa tradāt pecuniæ in cælo exigendæ, de nocte surgant ad Deos populo propitiando; & super hæc omnia, familiares sint Solis, Astrorum, Deorumque cælestium, quibus cum nocturnos sæpe sermones, sæpe etiam complexus iucundissimè misceāt.

Hæc

Hæc & alia eiusmodi deliramenta præ- *Bonzioris deliramenta.*
 fatus, stimulante inflatum & impoten- *Regis mo-*
 tem animum ira, intemperantiùs inuehi *deratio.*
 in Regem cœpit. Itaq; ille bis terûe ger- *Bonzij su-*
 mano suo significauit, vt silentium im- *perbia &*
 poneret Bonzio. Quo tacere iussu, Rex *lingua in-*
 Faciandonum intuens, se verò satis ma- *temperan-*
 gnum ex ipso specimen cepisse ait Bon- *tia.*
 zianæ sanctitatis: simul illud confiteri, se
 illius licentia ac temeritate linguæ ita ef-
 se affectum, liquidò vt iurare auderet,
 plus in Faciandonum iuris inferos habe-
 re, quàm Faciandonum in superos. Hic *Bonzij su-*
 Bonzius, ad pristinam violentiã intole- *perbia &*
 randa quoq; superbia adiecta, proclama- *lingua in-*
 re, Tempus fore, cùm Faciandonus mor- *temperan-*
 tales omnes infra se positos despiceret, *tia.*
 sic prorsus, vt nec Bungi Rex, nec quis-
 quam omnino Regū, ad eius sedem aspi-
 rare sustineret. Ad hæc stomachari Rex,
 & simul Bonzij arrogantiam irridere,
 Franciscum intuens. Qui Regem admo-
 nuit, vt spatium animo daret, expectans
 dum Bonzij ira resideret. Rex itaq; Fa-
 ciandonū abire iussu monet, vt in po-
 sterū de Deo loquens, ipse apud homines
 ne gloriatur: interim imperet animo, & ad
 se redeat, priusquam redeat ad Regem.
 Ergo Bonzius ignominia, ob Procerum
 qui aderant frequentiã, accensus, exclamauit

*Xaveriū
Rex inui-
tat ad
prandiū.*

*Rex de
mensa of-
fert Xa-
uerio.*

mat: Regem, talia in Deorum Antistites
aufum, cælestis ignis absumat. Et simul
exæstuans fremensque, ex aula se repen-
tè proripit, cum ingenti indignatione Re-
gis Satraparumque. Exin Rex mensæ
accumbens Xaverium ad prandium in-
uitat. Ille, Iaponici prandij insolentiam
causatus, recusat comiter: & simul Re-
gem rite venerans, Deum precatur, cuius
gratia tantum sibi honoris habeat, satis
ut illi diuinæ lucis opisque impertiat;
quo eum bonus Rex sanctè casteque co-
lat in vita, ac demum mortalitate exutus
in omnem æternitatem perfruatur. Ad
ultimū, Rex Francisco roganti abeundi
potestatem facit, enixè eum precatus, ut
subinde se interuiferet, Christiana my-
steria edoctrurus. Simul annuit Xaverius;
extemplo Rex, læto benignoque vultu,
appositi cibi particulam sua manu illi of-
fert, rogitans ut sumeret: nec ille, ut Regi
morem gereret, abnuit. At nauarchus cæ-
terique Lusitani, qui Xaverium circum-
steterant, in genua pariter procubuere v-
niuersi, grates agentes Regi, quòd tam
insignè honore Patrem inuitis

Bonzijs affecis-
set.

CAPVT XII.

Regem & populum Christianis mysterijs imbuere, Bonziorum audaciam frangit.

S Ex & quadraginta dies Franciscus in vrbe Regia versatus est, summa ope in salutem institutionemque indigenarum incumbens. Præcipua cura erat, Regis animum imbuere Christianis mysterijs institutisque. Igitur eum sibi tam arcta consuetudine deuinxit, ut per id tempus Bonziorum nemini aditus pateret ad Regem. Quippe ingens illum pudor inceserat flagitiorum, quæ auctoribus ac magistris Bonzijs admiserat. Ergo Xauerij suasu multa vitia exiit, amores ac delitias suas eiecit domo, pauperum inopiam contra Bonziorum præcepta benignâ subleuare ac fouere cœpit. Subinde ad corrigendos populi mores versus, infantium cædem, facinus illis locis vfitatum, aliaque multa scelera ac flagitia, Bonzijs auctoribus in mores inducta, paulatim seuerissimis legibus prohibere: Xauerium, velut hominem cælo lapsum, sibiq; Superûm dono missum, suspicere: illum mirari vnũ, in illius ore, tanquam in speculo, cuncta flagitia, quibus Bon-

*Rex suasu
Xauerij
corrigit
sua & popu-
larium
vitia.*

Q

zio-

ziorum hortatu animum suum contaminauerat, verecundantem se intueri dictitans: itaque iam prope esse, ut fieret Christianus. Nec verò Franciscus ita Regi aderat, ut populo deesset; sed sui immemor, plebi forensi concionabundus bonam dabat diei partem. Lusitani vix vnā post occasum Solis ab illo auferēbant horam ad pia colloquia; alteram ante lucem ad expiationem animorum. Quocirca Xauerius familiarium quosdam, querentes quòd serò nimium se domum reciperet, enixè rogauit, ne se vnquam ad prandium expectarent, neque de die omnino numerarent in viuis; ingentem sibi molestiam, si secus facerent, parituri. Nimirum suas epulas, quibus vnicè delectaretur, esse incolumitatem animorum: nullasque suas delicias esse maiores, quàm vel vnus Iaponis Christo se aggregantis salutem. Nec piæ eius auiditati diuina prouidentia parum indulgit. Ad eum magni fiebant concursus, non plebis modò, sed etiam nobilitatis, Bonziorumque. Quorū vnus in primis nobilis ad Christi fidem accessit, ingenti rei Christianæ bono. Saquaygiranus hic erat, Bonzius primarius, eruditione iuxta & nobilitate inclytus. Qui cum Xauerio congressus, ad vltimum euietus rationibus, diuinoque instin-

Cibi immemor in seruit hominū salutis.

Bonzius nobilis cō- uictus, cō- uersusque ad Christum, eius fidem in foro profertur.